

2021 tavasz

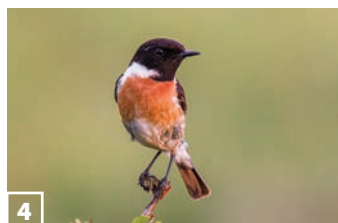
MADÁRTÁVLAT

■ ÉV MADARA

4 2021-ben az év madara a cigánycsuk

4

■ ÉV KÉTÉLTŰJE

6 Keresd a zöldet! – 2021 kétéltűje a zöld varangy

6

■ MADÁRGYŰRÜZÉS

9 Dávodi Madárgyűrűző Állomás

■ MADÁRTAN

13 Az alig ismert nagy fülemüle

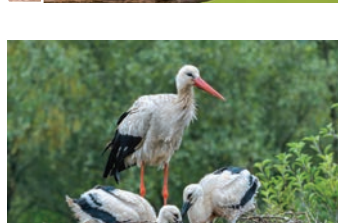
13

■ MADÁRGYŰRÜZÉS

16 Szalonkagyűrűzés

■ MADÁRVÉDELEM

18 A szalakóta jövője a Kárpát-medencében

18

■ MEGEMLÉKEZÉS

21 Nechay Gábor

23 Császár Ede

■ MADÁRVÉDELEM

24 A 2020. évi fehérgolya-felmérés eredményei

24

29

■ HELYI CSOPORTOK BEMUTATÁSA

26 A Dombóvári Helyi Csoport

■ HÍREK

29 MME-hírek: 2020. október–december

■ MADÁRGYŰRÜZÉS

32 Érdekes madármegkerülések

■ FAUNISZTIKA

35 Érdekes madármegfigyelések

■ MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

38 Érdekes madárfészkelések

■ BIRDLIFE

42 Nigériai Természetvédelmi Alapítvány (NCF)

43 Csipogó

35

38

42

fotó: Orbán Zoltán

A TERMÉSZET GYÓGYÍR, A TERMÉSZET ORVOSSÁG

Ha a madár- és természetvédelem ügyére gondolunk, a többségnek elsősorban valószínűleg a fajok kipusztulása és a megmentésükért folytatott küzdelem, esetleg a védett területek és az érintetlen „vadon” jut eszébe. Ha mélyebben elgondolkodunk, esetleg az egészséges ökológiai rendszerek és az ezek által biztosított ökoszisztéma-szolgáltatások, a tiszta levegő és víz is eszünkbe juthat.

Mostanság nap mint nap a világjárványról, a fertőző betegségekről és az egészségmegőrzés fontosságáról olvasunk és beszélgetünk. Mégis nagyon ritkán jut eszünkbe, hogy a természet védelmének, az egészségesen funkcionáló természetes rendszerek megőrzésének mekkora szerepe van saját egészségünk védelmében. Márpedig a természet sokféle módon járulhat hozzá testi, lelki és szellemi egészségünk megőrzéséhez! A legkézenfekvőbb az egészséges élelmiszerek kérdése. Ezek előállításához a természetbarát gazdálkodási módszerek mellett beporzókra, tiszta vízre, tiszta levegőre és még sok, a természetes ökoszisztémák által biztosított környezetre van szükség. Az egészséges élelmiszerek pedig elengedhetetlenek egészségünk megőrzéséhez, és nem mellesleg nagyobb élvezeti értékkel is bírnak.

A következő fontos terület, amely eszünkbe juthat, a mozgás. Ha belegondolunk, senki számára nem meglepő, hogy a természetben történő sétálás, túrázás vagy akár terepfutás jelentős mértékben hozzájárulhat fittségünkhöz és ezzel a megfelelő egészségi állapotunk fenntartásához. Sokak számára viszont nem ismert a kapcsolat mentális egészségünk és természetes környezetünk között. Ennek oka sokszor az, hogy a lakosság jelentős része teljesen elvesztette a kapcsolatát a természettel. Mi, akik rendszeresen járunk a természetben, magunk is tapasztaljuk, hogy ennek az időnek mekkora jelentősége van mentális egészségünk megőrzése szempontjából. Ez nem csupán megérzés, számos tanulmány támasztja alá, hogy a természetes környezettel való találkozás, a „zöldben” töltött idő csökkenti a stresszérzést, a mentális fáradtságot, így közvetve csökkenti az agressziót, de még a bűncselekmények elkövetését is. Ehhez nemcsak a legszigorúbb védelem alatt álló területek, hanem akár a városi biodiverzitás, a parkok és a kisebb zöldfelületek is hozzájárulhatnak.

A természettel való kapcsolat, a rácsodálkozás lehetősége gyermekeink egészsége szempontjából is elengedhetetlen, fejlődésükre nézve pedig számtalan előnnyel jár, ha a természetben tölthetnek időt. Sajnálatos tény, hogy a mentális problémákkal küzdő gyermekek száma ijesztő mértékben öltött, és az is, hogy ezek a gyerekek minden kapcsolatukat elvesztették a természetes környezetükkel és sok esetben a valósággal is. A környezeti nevelés, az MME Madarászovi és -suli nevű programjai, természetvédelmi táboraink, az erdei óvodák és iskolák nemcsak egy felelős, fenntarthatóbban élő generáció felnövekedését próbálják segíteni, de hozzájárulnak a gyermekek testi, lelki és szellemi egészségéhez is.

Rendteget területet lehetne még említeni, de utoljára a biodiverzitás gyógyításban betöltött szerepét emelném ki. A hagyományos és modern orvoslás is nagymértékben támaszkodik a növényekre és állatokra a gyógyszerek és gyógymódok forrásaként. A természetes környezetünkben fellelhető fajok védelme a jövőben felfedezendő gyógyszerhatóanyagok szempontjából is fontos.

Remélem, ezekkel a gondolatokkal is sikerült kicsit rávilágítanom arra, hogy a természet védelme nem „csupán” a természetfilmekben látott távoli, egzotikus világ megőrzését célozza, amely önmagában is nagyon fontos, hanem kiemelt önös érdekünk is. Saját magunk és gyermekeink egészsége a tét.

Halmos Gergő
igazgató

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXVIII. évf. 1. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet

„A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004; Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018; Orbán Zoltán 2012, 2018–

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Harangi István

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: Cigánycsuk hím (fotó: Jürg Umbricht)

Köszönjük a birdphotography.hu madár- és természetfotókkal nyújtott segítségét!

2021-BEN AZ ÉV MADARA A CIGÁNYCSUK

A cigánycsuk a mezei verébnél kicsit kisebb madár. A nászruhás hím feje, torka és háta fekete, begye és melle rozsdavörös, széles nyakfoltja, keskeny szárnycsíkja és farkcsíkja fehér. A tojón a hímek fekete színét barna helyettesíti, a begy és a mell halvány rózsaszínes, a nyak fehér foltja elmosódott, a farkcsík világos rozsdássárga. A fiatalok foltozott alsótestű tojóhoz hasonlítanak. A fark minden korosztálynál egyöntetűen sötét feketésbarna.

Cigánycsuk hím (fotó: Koncz Tibor)

Háttérben: cigánycsuk mozaikos élőhelye (fotó: Orbán Zoltán)

CSALÁNCSATTOGTATÓ, CSALÁNCÚCS, CSATTOGÁNY...

A csukok ma használt neve (régében pedig a csattogány) is hangutánzó, és a mindkét ivar, továbbá a kirepült fiatalok által egyaránt hallatott rövid jelző- és riasztóhangra utal. Egyes népi nevei (csaláncsattogató, csaláncsúcs) – melyek közül az utóbbi a közelmúltig a hivatalos magyar neve is volt – pedig egyik jellegzetes viselkedésére is utalnak. A faj képviselőivel ugyanis szinte mindig magas kóró és bokor csúcsán, kerítés- és telefonvezeték-oszlop tetején üldögélve találkozhatunk.

AZ „ÉV MADARA” PROGRAM

Az MME 1979-ben indította el az „Év madara” programját, melynek célja a természetvédelmi problémákkal érintett fajok vagy madárcsoportok társadalmi szintű bemutatása. A több mint négy évtizede futó akció legutóbbi állomásaként, a 2021-es év madaraként a cigánycsukra, a kis örgébcésre és a sordélyra szavazhatott a lakosság az MME honlapján 2020. júliusban.

EZ A FAJ MÁR NEM AZ A FAJ

Az év madaráról szóló anyagokban mindig alapvető elem az adott faj elterjedési területének bemutatása. A cigánycsuk esetében a közelmúltig ez egyszerű volt, tudtuk róla, hogy három kontinens, Európa, Ázsia és Afrika nagy részén előfordul, és populációjának mintegy 20%-át tették ki az Európában fészkelő párok. Jelenleg azonban bonyolultabb a kép, ugyanis az ezredfordulót követően az addig egy fajnak tekintett cigánycsukot (*Saxicola torquata*) az IOC World Bird List több fajra választotta szét (a tudományos madárnevek változásáról a Madártávlat 2019. évi őszi számában, a 20–21. oldalon olvashat). A szétválasztást követő új fajoknak még nincs magyar neve, a nálunk fészkelő fajtáé egyelőre maradt cigánycsuk:

- az Európában, így Magyarországon, és Észak-Afrikában fészkelő cigánycsuk tudományos neve változott, és *S. rubicola* (European stonechat) néven szerepel;
- az Arab-félszigeten és Afrika Szaharától délre húzódó területein élő állományt a *S. torquatus* (African stonechat) név alá sorolták;

– a Kis-, Közép- és Kelet-Ázsiában fészkelők a *S. maurus* (Siberian stonechat) megnevezést kapták.

A világon ezenkívül további tizenkét, összesen tehát tizenöt *Saxicola*-fajt különítenek el jelenleg (több közülük kis elterjedési területű, bennszülött faj), melyek közül az Euráziában honos rozsdás csuk (*S. rubetra* [Whinchat]) hazánkban is költ.

TÁPLÁLKOZÁS

A csuk alapvetően magaslati megfigyelőhelyéről tartja szemmel a gyepszintet maga körül, és innen lecsapva a talajon kapja el pókokból, sáskákból, apró bogarakból, lepkékből, hernyókból, hangyákból álló táplálékát. Alkalmanként rigószerűen a földön ugrálva, a felrebbenő izeltlábúakra pedig légykapószerűen a levegőben is vadászik.

ÉLŐHELY

A sík, domb- és hegyvidékek nyílt, gázos-bokros területeinek jellegzetes madara, a zárt erdőkből és a monokultúras agrártájból hiányzik.

KÖLTÉS

Száraz növényi szálakból álló fészket a tojó szinte mindig a talajra, a növényzetbe rejtve, fűcsomó tövébe építi. Évente kétszer is költ. Fészkelja alkalmanként három-nyolc tojásból áll, leggyakoribb az öt- és hattojásos fészkelj. Csak a tojó kotlik, a fiókák tizenkettő-tizennégy nap alatt kelnek ki, és további két hét múlva hagyják el a fészket. Mindkét szülő eteti őket.

Cigánycsuk hattojásos fészke (fotó: Haraszthy László)

VONULÁS

Rövid távú vonuló, a telet az európai és észak-afrikai Mediterráneumban tölti. Az őszi vonulás dandárja szeptember-októberben zajlik, a fiatalok kóborlása már augusztusban elkezdődik. Tavasszal az első példányok korán, február végén, március elején megérkeznek, egyes példányok át is teletelhetnek (a birding.hu adatai szerint ezek száma 2004/2005 tele óta országosan négy-húsz példány). Utóbbiak fő táplálékát pókok képezik.

FÉLELMETES ÁLLOMÁNYCSÖKKENÉS

A magyar állomány jelenleg 195–210 000 párra tehető, és az 1999–2019 közötti huszonegy évben 54%-kal (!) csökkent. Ennek hátterében alapvetően a nagyüzemi mezőgazdaság élőhely-átalakítása, a gázos-bokros élőhelyek megszűnése, beszántása, továbbá a növényvédő szerek okozta rovarátlálékhiány áll. Talajon fészkelő és innen táplálkozó fajként különösen hátrányosan érinti a füves területek, gázos árokpartok és domboldalok tavaszi és nyári égetése. Vonuló madárként pedig

A kora tavaszi égetés teljes fészkelőhely pusztulását okozhatja (fotó: Orbán Zoltán)

a – középbecslés szerint évi huszonötmilliónyi, a kis testű énekesektől a ragadozó madarakig szinte minden madarat érintő – mediterráneumi madárbefogás és -vadászat is fenyegeti.

MIÉRT KÜLÖNÖSEN AGGASZTÓ EZ A TENDENCIA?

A Magyarország mai területére az elmúlt közel egy évezreden át jellemző hagyományos, mozaikos mezőgazdálkodás és legeltető állattartás, az alapvetően vidékies, paraszti életmódot folytató társadalmi és gazdasági berendezkedés különösen kedvezően alakította át a tájat az ilyen környezeti igényű állat- és növényfajok számára. Ezek közé tartozik a cigánycsuk (és rokona, a rozsdás csuk) is.

Adott tehát ez az alig diónyi madárka, mely már néhány tíz négyzetméteres gázos árokparton, mezsgyeszegélyen, bokrokkal tarkított domboldalokon is jól megélt, évszázadok óta megtanult együtt élni velünk – és két évtized alatt elvesztette állományának több mint felét. Ráadásul ez a tendencia általánosan tekinthető az agrártájban évszázadok óta velünk élő, a múlt század első felében még akár jelentős számban vadászható vagy mezőgazdasági kártevőnek számító madár- (például a hazai fogoly állományvesztése 91%-os) és emlősfajok (például a mezei hörcsög közel került a védettségi besoroláshoz) körében! És ezeknél a számoknál is aggasztóbb a rovarállomány-csökkenés kiterjedtsége és mértéke. Míg Nyugat-Európában az agrártáj madárállomány-csökkenése 60% körülire tehető (amelyet az elmúlt ötven-hetven év intenzív gazdálkodása okozott), nálunk ez a szám alig tizenöt év alatt több mint 30% volt, addig a rovarok megfogyatkozása még akár a védett területeken is meghaladhatja a 70%-ot.

Miért aggasztóak ezek a tendenciák? Azért, mert nemcsak arról van szó, hogy a közösen használt élőhelytípus kiüresedését, de egyben olyan fajok eltűnését is jelzik, melyek a civilizációs hatásokhoz az évszázadok alatt leginkább alkalmazkodott állatok közé tartoznak, és létszámuk ennek ellenére is két évtized, egyes esetekben néhány év alatti felszámolóódik.

MIT LEHET TENNI?

A cigánycsuk Magyarországon védett, természetvédelmi értéke 25 000 Ft. A faj védelméhez ez azonban, amint azt a számok és tendenciák is igazolják, nem elegendő. Annak érdekében, hogy az agrártáj biológiai sokféleségének kiüresedése megállítható és megfordítható legyen, elsősorban a nagyüzemi mezőgazdaság keretein belül is alkalmazható természetkímélő gazdálkodási módszereket kell szélesebb körben alkalmazni és az Európai Unió agrártámogatási rendszerén belül finanszírozni.

Orbán Zoltán

KERESD A ZÖLDET!

2021 kétéltúje a zöld varangy

A mélyülő esti szürkületben lassan ébrednek a kisváros éjszakai élővilága. Az utcai lámpák bekapcsolásakor egy fémeszöld szempáron tükröződik a fény. Táplálékszerző portyájára indul az öreg zöld varangy. Előszeretettel vadászik a fényforrások környékén, melyek mágnesként vonzzák a rovarvilág megannyi képviselőjét. Terített asztal ez a falánk ragadozó számára. Rövid, fürge ugrásokkal járja be a megvilágított területet. Zsákmánya jórészt a talajszint rovarnépségéből kerül ki, hangyát, bogarat, poloskát egyaránt felfal, ha az útjába kerül. Csak az élő, mozgó táplálék érdekli, a holtakat nem háborgatja.

Prédája becserkészése után ragados nyelvét villámgyorsan löki ki, majd rántja vissza áldozatával együtt szélesre tátott szájába. A lámpabúra körül a magasban táncot járó légi akrobaták a varangytól mindaddig biztonságban érezhetik magukat, míg a földre nem pottyannak. Ha a földre kerülnek, elég egy óvatlan mozdulat, és könnyen eléri őket a végzetük.

2021-ben a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya hazánk egyik leggyakoribb békáját, a zöld varangyot választotta az év kétéltűjének. A faj lakott területen is nagy számban fordul elő, így sokan találkoznak vele, de sokszor „félre is ismerik”. Sajnos még napjainkban sem ritka, hogy egyesek ellenszenvvel viselkednek a varangyok iránt, holott rossz hírnevükre a legkevésbé sem szolgált rá. Cikkünk a faj népszerűsítésének jegyében íródott.

ZÖLD ÉS BARNA VARANGYOK EURÓPÁBAN

A zöld varangy rendszertanilag a varangyfélék (Bufonidae) családjába tartozik. Ezen belül egy olyan fajcsoport tagja, melynek képviselői a Szahara fakó homokjától egészen a Himalája zord

hegyvidékéig fordulnak elő. Rendszerezésük kemény dió, és még korántsem tekinthető lezártnak. Az utóbbi bő egy évtized filogenetikai vizsgálatai alaposan átrajzolták a varangyfélék rendszertanáról kialakult hagyományos képet. Korábban a tudomány az Európában előforduló varangyokat egységesen a *Bufo* nembe sorolta, majd a későbbi vizsgálatok eredményei nyomán szétválasztották a társaságot. A zöld varangy először a *Pseudepidalea*, majd a *Bufo* nembe került, ez utóbbi besorolás számít jelenleg is tudományosan elfogadottnak. Több európai populáció faji vagy alfaji rangja jelenleg is aktív tudományos viták tárgyát képezi. A Földközi-tenger nyugati medencéjének, valamint a Közel-Kelet zöld varangyait *Bufo balearicus*, illetve *Bufo sitibundus* néven egyes szerzők külön fajba sorolták. Az Európai Herpetológiai Társaság Taxonómiai Bizottságának 2020-as publikációja összesen hat varangyfajt sorol fel. Ez alapján a zöld varangy fajcsoport tagjai közül legnagyobb területen 2021 kétéltűje, a zöld varangy (*Bufo viridis*) fordul elő. Közép- és Kelet-Európában törzsalakja, a *B. v. viridis* él, az Appennini-félszigeten és a Földközi-tenger nyugati medencéjének szigetein a *B. v. balearicus* honos, míg az

Égei-tenger keleti szigetein a *B. v. sitibundus* fordul elő. 2020-ban a zöld varangynak *B. v. dionysi* néven egy új alfaját is leírták Náxosz görög szigetéről. Szicília nagy részén a *Bufo boulengeri* helyi alfaja, a *B. b. siculus* él, míg Cipruson *Bufo cypriensis* néven endemikus zöld varangy fordul elő.

Nyugat-Európa és a Baltikum lakója a zöld varangyra némiképpen hasonlító nádi varangy (*Epidalea calamita*), hazánkhoz legközelebb Ausztria északnyugati részén találkozhatunk vele.

A zöld varangy mellett hazánk másik gyakori varangyfaja a barna varangy (*Bufo bufo*). Korábban minden európai barna varangyot egy fajba soroltak, újabban viszont Nyugat-Európa és az Ibériai-félsziget barna varangyai *Bufo spinosus* néven külön fajba sorolandók.

TÉVHITEK ÉS A VALÓSÁG

A varangyok az általános közvélekedés szerint nyálkás, undorító, veszélyes állatok hírében állnak, mindez azonban távol áll a valóságtól. A varangyok bőre nem nyálkás. A vizet csak a szaporodási időszakban vagy nagy nyári melegben keresik fel, bőrük a szárazföldi léthez idomult, ennek megfelelően más kétéltűekhez viszonyítva szárazabb tapintású. Ha közelebről megnézzük egy zöld varangyot, akkor az „undorító” jelző sem állja meg a helyét. Tekintete kifejezetten barátságos, szája mosolyra görbül, szemei fémeszöld színűek. Testalkata kevésbé esetlen, mint rokonáé, a barna varangyé. Testéhez képest a lábai hosszabbak, bőre kevésbé szemölcsös. Hátának szürkés alapszínén szabálytalan alakú zöld foltokat visel, mintázatát gyakran narancssárgás vagy vörös pettyek díszítik, összességében terepszínű hatást kelt. Rejtőszínevel ügyesen bele tud olvadni környezetébe. Hasa fehéres, rajta néhány sötétebb pötty vagy folt előfordulhat. Egyedi külleme miatt nehéz más hazai kétéltűvel összetéveszteni, esetleg egyes föld alól előásott, talajszemcsékkel borított példányait nézhetnénk barna varangynak. A zöldes szivárványhártya és a közel párhuzamosan álló fültömriregyek azonban ilyen esetben is gyorsan elárulják, hogy zöld varangyról van szó (a barna varangy szivárványhártyája világos réz- vagy arany színű, bab alakú fültömriregyei hátrafelé kifordulnak).

Tény, hogy a zöld varangy bőrének mirigyei méreganyagokat (bufotoxin) termelnek, ezek hatóerejét azonban sokszor túlbecsülik. Mérge normál körülmények között emberre nézve teljesen veszélytelen, ám a varangy esetleges elfogyasztása okozhatna kellemetlen emésztőszervi, továbbá szív- és érrendszeri panaszokat. A váladék szembe vagy nyálkahártyára jutva csípő, égető érzést okozhat, ám az irritáció bő vízzel történő öblítéssel gyorsan orvosolható.

Gyakran előfordul, hogy a kézbe vett varangy ijedtében lepilí az embert, vizeletétől azonban nem kell tartani. A közkeletű vélekedés ellenére kloákájával nem céloz a szemre, nem tudja

A zöld varangy előnyben részesíti a sekély vizű szaporodóhelyeket (fotó: Halpern Bálint)

A zöld varangy elterjedése Európában (fotó: az Európai herpetológiai atlasz alapján)

← Zöldvarangy-portré (fotó: Máté Bence)

megvakítani az embert, és vizelete a bőre jutva sem okoz ragyákat vagy hegeseledést. Mindenesetre már csak a faj védettsége miatt is célszerű tartózkodnunk a varangyok kézbevitelétől, ha valamilyen okból mégis így teszünk, akkor viseljünk gumikesztyűt, vagy legalább alaposan mossunk utána kezét.

AZ EMBER KÖRNYEZETÉBEN

A zöld varangy strapabíró állatként sokféle élőhelyen előfordulhat. A mérsékelt égövben természetes körülmények között inkább a nyílt területek lakója, a zárt, sötét erdőket általában elkerüli. Jól alkalmazkodott a szélsőséges környezeti viszonyokhoz, tűri a hőséget és bizonyos mértékig a kiszáradást is. Ezek a tulajdonságai hozzásegítették ahhoz, hogy kultúrákővető fajjá váljon, mely az ember által létrehozott környezetben is megtalálja létfeltételeit. Olyan sikeresen alkalmazkodott a mesterséges környezethez, hogy lakott területen sokszor jóval nagyobb egyedsűrűségben fordul elő, mint a természetben. Hazánkban talán nincs olyan település, ahol ne élne zöld varangy. Erdős vidékeken kifejezetten települések belterületén, erdei utak mentén vagy bányaterületeken szokott előfordulni. Megtelepedéséhez a legtöbb faluban és városban is adottak a feltételek.

Alapvetően éjjeli állat, melynek nappal búvóhelyre van szüksége. Ilyen célra falak, járdák repedései, rágcsálók üregei, kerti limlomok mind-mind megfelelnek számára. Esős, párás időben vagy a fóliasátrak nyújtotta kedvező feltételek között a zöld varangy néha nappal is előmerészkedik.

Tápláléka főként rovarokból áll, emellett ha alkalma nyílik rá, akkor fogyaszt pókokat, ászkarákat és gilisztákat is. Jelenléte a kertben kifejezetten hasznosnak mondható, a haszonnövények leveleit és gyökereit megrágni ragadozó alaptermészete mellett már csak azért sem szokta, mert fogai egyáltalán nincsenek.

A búvóhely és a táplálék mellett a szaporodási időszakban valamilyen víztestre is szüksége van utódnemzedékének biztosítása érdekében. Vízvezető árkokban, belvízjárta területek időszakos tócsáiban, kerti tavakban, használaton kívüli úszómedencékben vagy közparkok szökőkútjaiban egyaránt képes szaporodni.

VARANGYNÁSZTÓL A TELELÉSIG

Tavasszal többnyire április-május táján jön el a zöld varangy szaporodási időszaka, ekkor az év nagy részében szárazföldi életet élő állatok a vizekhez vonulnak. A fél méternél mélyebb tavakat általában kerülnek, kifejezetten a napsütötte, sekély tócsák a kedvükre valók. Szikések vagy tengerpartok tócsáinak enyhén sós vize is megfelel számukra. A hímek a löttyűcsök nótájához

Tülekedés a szaporodóhelyen (fotó: Halpern Bálint)

Petefüzér (fotó: Sos Tibor)

A petékből frissen kikelt lárvák (fotó: Sos Tibor)

hasonlító, pirregő hívóhanggal próbálják felkelteni a nőstények figyelmét. Párba álláskor a hímek a hónaljuknál ragadják meg a nőstényeket. A nagyobb példányok akár tízezernél is több petét rakhatnak le, hosszú zsinórokba rendezve. Párazás után a kifejlett példányok elhagyják a vizet.

Fejlődő lárvái sötét, szürkésbarnás színűek, testük körvonalai felülézetből egérszerű formát mutatnak. Főként elhalt vízinvényeket és algatáplálékot fogyasztanak. Az ebihalak átalakulása nyárra esik, a vizet elhagyó fiatalok egy-két centiméter hosszúak. Átalakulásuk jórészt egy időben történik, ezért gyakran tömegesen jelennek meg a szaporodóhelyet övező szárazföldön. Szétszéledésük után a felnőttekhez hasonló, szárazföldi életmódot folytatnak, a vizektől akár több kilométer távolságra is elkóborolhatnak.

A zöld varangy téli pihenője általában októberben kezdődik, lakott területen nem ritka, hogy ilyenkor akár többedmagával pincébe vagy vízóraaknába húzódik. Megezik, hogy a varangyok csapdába kerülnek ezeken a helyeken, ilyen esetben megmentésükkel célszerű megvárni a tavaszt, és a kert egy csendesebb sarkában elengedni őket.

LESELKEDŐ VESZEDELMEK

A zöld varangy Magyarországon védett, természetvédelmi értéke 10 000 Ft. Természetes ellenségei lárvakorban a vízben élő különböző ragadozó rovarlárvák, a kifejlett példányokat pedig a vízisikló fogyasztja előszeretettel. Lakott területen gyakran esik a gépjárművek áldozatául, esős éjszakákon tömegesen hullanak el közútjainkon. Sajnálatos módon tudatlan emberek általi szándékos pusztítása is előfordul. A kutyákat és macskákat mérge általában hatékonyan rettent el, míg azonban a varangy rossz ízű mi-voltát megtanulják, addig több példány pusztulását is okozhatják.

A legnagyobb veszélyt szaporodóhelyeinek eltűnése jelenti. A klímaváltozás okozta aszályok idő előtt kiszáradják a faj által kedvelt időszakos vizeket, megnehezítve a varangyok szaporodását. Városokban a zöldterületek eltűnése vagy a bűvőhelyektől mentes, „steril” kertek terjedése szintén előnytelen a varangyok számára. Mint minden kétéltűt, a zöld varangyot is fenyegetik a különböző betegségek, mint például a *Batrachochytrium dendrobatidis* rajzospórás gomba által okozott kitridiomikózis.

A zöld varangy gyakran esik gázolás áldozatául (fotó: Péntek Attila László)

Ha kertés házában lakunk, a varangyok számára tudunk segíteni mesterséges bűvőhelyek vagy halaktól mentes, sekély vizű kerti tavak létesítésével. A faj védelméhez azzal is hozzájárulhatunk, ha a zöld varanggyal kapcsolatos észleléseinket feltöltjük az Országos kétéltű- és hullóterképezés elnevezésű program honlapjára (www.herpterkep.mme.hu).

Péntek Attila László – MME KHVSZ

MADÁRGYŰRŰZŐ ÁLLOMÁSOK MAGYARORSZÁGON IX.

DÁVODI MADÁRGYŰRŰZŐ ÁLLOMÁS

[ALAPÍTVÁ: 2010]

A dávodi Földvári-tónál az első célirányos gyűrűzések Kalocsa Béla és Simon László nevéhez fűződnek, akik a holtág nádasában fészkelő vörös gémekek és barna rétihéják fiókait jelölték 1988-ban.

FÖLDVÁRI-TÓ

Eredetét tekintve már a korabeli térképeken is szerepel, de ott még mint a Duna egyik ágának fejlett kanyarulata. Ez a kanyarulat a későbbiek (18. század) során túlfejlődött, majd a folyóvándorlások természetes velejárójaként lefűződött. Ezt követően lassú feltöltődése kezdődött meg, és a szukcessziós folyamatok is elindultak rajta. A Földvári-tó – csakúgy, mint a környező egyéb vizek – kiváló halászóhely volt, így nem véletlen, hogy Dávod települést hosszú évtizedeken át zömmel halászok és azok családjai lakták.

A 20. században a tó intenzív halászati hasznosításban volt a helyi termelőszövetkezet kezelésében, majd a 90-es években az erősen feliszapolódott tó a Kiskunsági Nemzeti Park

A Földvári-tó déli része, ahol a gyűrűzőállomás működik (fotó: Sztellik Endre)

Látványos naplemente a bokros hálósor végétől, háttérben a Mecsek (fotó: Mórocz Attila)

Igazgatóságához került. A nemzeti parkok területmódosítását követően 2004-ben átkerült a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságához. Néhány évig próbálkoztak ugyan halászati hasznosítással, de az erős feltöltődés és a műtárgyak nagy fokú elhanyagoltsága, valamint a vízpótlás nehézségei miatt ez a tevékenység már messze nem volt kifizetődő. Jelenleg (2000 óta) országos jelentőségű természetvédelmi terület.

GYŰRŰZÉS

2004–2009 között ifj. Nagy Tibor szervezésében voltak gyűrűzések a területen, de azok rendszertelenül, változó intenzitással zajlottak. Ezen időszakban így is hetvenkét madárfaj 21 600 egyedét jelölték meg, ebből több mint 15 500 füstifecske volt.

2010-ben a standardizálás mellett döntöttünk. Akkor hat héten keresztül folyamatos volt a gyűrűzés az augusztus-szeptemberi időszakban, tíz darab hálósorral. Ősszel elvégeztük a 2007-ben elkészült nádi pallósor nyomvonal-korrektúráját, amely lehetővé tette újabb hálósorok használatát, és további hálósorhelyeket alakítottunk ki a bokros szegélyben.

2011. július végén már összesen huszonkét darab tizenkét méteres hálósorral kezdtük meg a szezon, és egy tízhetes standard időszakot gyűrűztünk végig, majd októberben ismét mintáztuk a területet egy héten keresztül. A madarak befogásához szükséges használt hálósorokat a Kolon-tavi Madárvártatól kaptuk „kölcsön”. A hatékonyabb munkavégzés miatt a korábban használt fakarókat alumíniumstanglikra cseréltük az MME Bács-Kiskun Megyei Helyi Csoportjának támogatásával. A 2011-es eredmények és adatok ismeretében a Madárgyűrűzési

Kilátás a nádi hálóállás végéből (fotó: Mórocz Attila)

Központ 2012-től AH-táborként tartja számon a Dávodi Madárgyűrűző Állomást.

2015-ben a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság egy pályázati csomagból biztosította a pallósor legkritikusabb szakaszának cseréjét, valamint húsz darab madárhálóval segítette a mintavételezést. Ugyanebben az évben egy féltetővel védett gyűrűzőhely is megépült, szintén az igazgatóság jóvoltából.

2017-ben megalakult a Gébics Természetvédelmi Egyesület, melynek egyik alapfeladata a Földvári-tónál végzett madárgyűrűző tevékenység folyamatosságának és az ehhez szükséges eszközök biztosítása. Pályázati forrásból lecserélhették a teljes hálókészletet, illetve nyaranta egy hétig táboroztatunk diákokat a környékbeli iskolákból, akik a tanévben elméleti foglalkozáson vesznek részt, a holtág partján pedig a gyakorlati ismereteiket bővíthetik.

Főiskolás hallgatók és más érdeklődők egy bemutatógyűrűzés alkalmával (fotó: Nagy Réka)

Gregorits János mint gyűrűző és néhány segítőtje (fotó: Mórocz Attila)

EREDMÉNYEK

Az elmúlt tizenegy év során összesen 118 faj 83 225 egyedét fogtuk be és gyűrűztük meg. A legnagyobb mennyiségben füstű fecske (20 622 példány), majd cserregő nádiposzáta, foltos nádiposzáta és barátposzáta került a hálókba. A területi adottságok miatt az átlagnál nagyobb példányszámban fogtunk nádirigót, nádi tücsökmadarat, függőcinegét, vörösbegyét, valamint nádi sármányt. Több ritka vagy érdekes fogásunk is volt. Ilyen volt például a két sárjára (2010, 2013), a karmazsinpirók (2012), a két kis légykapó (2012, 2013), a barna fűzike (2016), a két törpesármány (2015, 2019), illetve a három berki poszáta (2016, 2018, 2020), valamint a vándorfűzike (2020).

A Dávodon jelölt madarak közül számos külföldi vonatkozású megkerülésről is kaptunk visszajelzést. Került meg például

A helyi általános iskolásokkal rendhagyó biológiaóra a holtág partján (fotó: Mórocz Attila)

Nemrég kelt nagyköcsag-fióka a Földvári-tavi gémtelepről (fotók: Mórocz Attila)

nádi sármány Finnországban, fülemülesítke Albániában, füstű fecske Ugandában, cserregő nádiposzáta Jordániában, bőjti réce Olaszországban, sárszalonka Franciaországban és törpesármány Ausztriában.

A fogások mellett csaknem 11 000 visszafogást is ellenőriztünk, melyek közül a legtöbb madár helyi, az évi jelölésű. Nagyon sok a korábbi évben jelölt, helyi visszafogásunk is, van olyan nádiposzáta, amelyet már hat különböző évben összesen tizennégy alkalommal ellenőriztünk. Minden évben több hazai gyűrűzésű madárral is találkozunk, amelyek az ország különböző területeiről (például Izsák, Sumony, Ócsa, Fertő tó, szegedi Fehér-tó, Farnos) érkeznek hozzánk.

Külföldi gyűrűs madarak tekintetében eddig tizennyolc országból összesen százöt egyedét fogtunk. Volt közöttük spanyol nádirigó, svéd berki tücsökmadár, orosz erdei pityer, belga énekes nádiposzáta, finn vörösbegy, izraeli cserregő nádiposzáta, bosnyák fülemülesítke, észt és litván foltos nádiposzáta és olasz nádi sármány is.

CES – ÁLLANDÓ RÁFORDÍTÁSÚ GYŰRŰZÉS

2010 óta folyamatos a költési időben történő madárfelmérés, madárgyűrűzés. Az első tíz évben a Földvári-tó északi részén zajlott ez a kutatás (az erről szóló összefoglaló a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság 25 éves jubileumára kiadott Paeonia című kiadványban olvasható), de 2020-tól a holtág déli részén, a nyári-ősi gyűrűzésekkel megegyező helyszínen tizenhárom darab hálóval dolgozunk.

VEGYES GÉMTELEP

A Földvári-tó nádasában rendszeresen fészkelnek gémfélék is. A nagy köcsag, kis köcsag, bakcsó és szürke gém egy

A területre új fajként a vándorfűzike is hálókba akadt

Eddig két törpesármányt gyűrűztünk, az egyiket leolvasták Ausztriában

sűrű növényzetében is találtam már fészket. Kifejezetten kedveli a bokros árokpartokat is. Nem idegenkedik az ember közelségétől sem. Kerékpárutak, de akár nagy forgalmú közutak mellett, azoktól pár méterre is építheti fészket. Megtelepedésének elsődleges feltétele a sűrű aljnövényzet, amely gyakran elegendő, ha csak kisebb foltokban van jelen. Fontos számára az is, hogy legyenek előző évi száraz fű vagy sás által takart kisebb cserjék is, amelyekre fészket építheti. Ilyenek hiányában azonban a talajra is rakhatja fészket.

A nagy fülemüle ezzel szemben sokkal jobban kötődik a nedvesebb, páradúsabb élőhelyekhez, amelyeket elsősorban a folyók közvetlen közelségében talál meg. Nemcsak a nedves bokrosok fontosak számára, hanem az azok felett álló erdő is. Mivel a nagy fülemüle revírjét énekével védő himje a fák lombkoronájában énekel – szemben a bokrokban flótázó fülemülével –, csak ott tud megtelepedni, ahol többszintű erdő van, azaz egyszerre megvan a lágy szárú növényzet, a cserje- és lombkoronaszint is. Schmidt Egon elmondása szerint annak idején a Tisza és a Bodrog mentén általa vizsgált párok kifejezetten előnyben

A faj a hullámtér sűrű bokrosában költ (fotó: Haraszthy László)

részesítették az olyan hullámtéri területeket, ahol egy-egy árhlám után kisebb-nagyobb vízfoltok maradtak vissza. Dénes Jánossal Erdélyben mi is ilyen helyen találtuk fészkeiket.

Mindkét fülemüle a földön vagy a talaj közelében építi fészket, amelyet néhány méteren belül található száraz fűszálakból alakítanak ki, és azok peremét, külső részét száraz falevelekkel borítják, ami nagyban hozzájárul az amúgy sem könnyen felfedezhető fészkek álcázásához. Máskor viszont üreges kétszikűek elszáradt részeiből építkeznek, de a levelek ilyenkor is megtalálhatók a fészkekben. A két faj fészke, sőt tojásai is olyan mértékben hasonlatosak, hogy azokat csak gazdáik megfigyelése alapján lehet biztosan elkülöníteni. A fülemülék olajzöldes-barnás tojásai viszont a kékbegy – legközelebbi hazai rokonuk – tojásaival azonos színezetűek.

A két fülemülefaj viselkedésében van egy sajátos elem, amelyet ha sikerül megfigyelnünk, akkor könnyen megkülönböztethetjük őket egymástól. A nagy fülemüle izgalmi állapotában a farkát körkörös mozgatra, „csavargatja”, míg a fülemüle fel-le mozgatja azt.

Nagy fülemüle tojásos fészkelja (fotó: Haraszthy László)

MIÉRT TŰNT EL A NAGY FÜLEMÜLE MAGYARORSZÁGRÓL?

Az alföldi folyóinkat a 19. században végrehajtott szabályozás során elválasztották árterületeik döntő többségétől. A kiépített gátak között az árhlámok vize már nem tud szétterülni, ezért a gátak között kénytelen lezúdulni. A szűkre szabott hullámtérben rendszeresek a több méter magas árhlámok, amelyek a talajra, aljnövényzetre, cserjékre épült madárfészkek megsemmisülésével járnak. Az egykori árterek gáton kívülre – vízügyi szakszóval a mentett oldalra – került területei nem jutottak hozzá a tápláló vízhez, ezért azok többsége kiszáradt, illetve ennek következtében lehetővé vált az átalakításuk is. Ez a folyamat jelentősen beszűkítette a nagy fülemüle egykori élőhelyét.

Az 1960-as évektől kezdődően a hullámtéri puhafás ligeterdők elkezdtek letermelni, és helyükre egyre nagyobb arányban nemesnyárültetvényeket telepítettek. Ezek teljességgel alkalmatlanok a nagy fülemülék számára. A magyarországi élőhelyeik egyre gyorsuló ütemben történő fogyatkozása néhány évtized alatt fészkelő állományuk kipusztulásához vezetett. A lombkoronaszint eltűnése után visszamaradó vagy a tarvágások után

Nagy fülemüle fiókák a fészkekben (fotó: Haraszthy László)

A telepített faültetvényekben nem tud költöni a faj (fotó: Orbán Zoltán)

gyorsan kialakuló cserjeszintet már a fülemülék foglalják el, abban a nagy fülemülék nem tudnak költöni.

VAN-E VISSZAÚT?

A nagy fülemüle Európa északkeleti felének fészkelő madara. Költőterülete azonban egészen mélyen benyúlik Ázsiába is. Földrészünkön Oroszország európai részén, Ukrajnában és Lengyelországban vannak legjelentősebb állományai. Fészkel Romániában, Moldáviában, Szlovákiában, Csehországban, Németországban, Dániában, Fehéroroszországban, a Baltikumban, de még Finnország, Svédország és Norvégia déli részein is. Világállományának nagyobb része Európában él. Földrészünkön 3,7–6,5 millió közé tehető a fészkelő párok száma.

Határainkhoz legközelebb Kelet-Szlovákiában a kisebb-nagyobb folyók mentén fészkel. Erdélyben ugyancsak több helyen találkozhatunk költő párokkal.

A nagy fülemüle ismételt magyarországi megtelepedése bármikor bekövetkezhet. Ehhez azonban arra van szükség, hogy a folyóink – különösen a Felső-Tisza és a Bodrog – hullámtérében a faültetvények kiterjedését nagymértékben visszaszorítsuk, és hagyjuk, hogy a helyükön maguktól létrejőjenek a puhafás ligeterdők. Ahol ez az időközben megjelent és tömegessé vált özönfajok – gyalogakác, zöld juhar, amerikai kőris – miatt nem lehetséges, ott emberi beavatkozással segíthető ez a folyamat. A puhafás ligeterdeink nem csak a nagy fülemüle szempontjából fontosak, azok ugyanis nagyon sok további fajnak is egyedüli élőhelyei.

A folyószabályozások előtt Magyarország mai területének 24%-a árterület volt. Ezen a hatalmas területen a tavaszi árhlámok szabadon szétterjedhettek. Ma a gátak közé szorított folyók hullámtere mindössze az ország területének 1,5%-át teszi ki. Ezen a szűkre szabott hullámtéren kell kezelni a nagy árhlámokat, és itt kell gondoskodni az ehhez az élőhelytípushoz tartozó biológiai sokféleség megőrzéséről is. Ezt azonban csak a vízügyi és a természetvédelmi ágazat jelenleginél szorosabb együttműködésével lehet megvalósítani.

Ha komolyan gondoljuk, hogy megőrizzük a Kárpát-medence biológiai sokféleségét, akkor azt az élőhelyek egy részének visszaalakítása nélkül nem tudjuk megvalósítani. Az élőhely-rehabilitációk sora pedig kezdődhetne akár a hullámtéren is.

Haraszthy László

Nagy fülemüle egykori élőhelye a Tisza felső szakaszán (fotó: Orbán Zoltán)

SZALONKAGYŰRÜZÉS

Hazánkban erdei szalonkát az elmúlt évszázadban csak alkalmasszerűen gyűrűztek, eleinte csak szalonkacsibéket, később a gyűrűzőtáborok hálóiba repült bele elvéve egy-két példány. Ezért 1950 óta a többi fajhoz képest jelentősen elmaradt a hazai gyűrűzött szalonkák száma, míg az ezredforduló körül Franciaországban évente több ezer példányra került gyűrű.

A hazai szalonkavonulás rejtélyeit szerettem volna vadász létemre feltárni. Ebben segítségemre volt Karcza Zsolt [az MME Madárgyűrűzési Központjának vezetője – a szerk.], aki remélte, hogy gyűrűzőszervenél idővel legyőzi a vadászati kedvet. Zsoltnak igaza lett, bekövetkezett a váltás, és ma már szenvedélyes gyűrűző vagyok.

A MINTA A FRANCIA MÓDSZER

A szalonkagyűrűzés sikeres francia módszerével a Jura hegység lejtőjén ismerkedtem meg, ahol a marhalegelőkön éjjel táplálkozó erdei szalonkák borítólával történő megfogásának rejtelmébe vezettek be a barátaim. Azonban a francia módszer meghonosításának volt egy nagy akadálya: Magyarországon sajnos igen kevesen voltak azzal tisztában, hogy hol lehet éjjel nyílt területen szalonkával találkozni.

Ennek feltárására Benei Bélával vállalkoztunk, akivel sok-sok éjszakán át sétáltunk a táblákon szalonkák után kutatva, sajnos legtöbbször eredménytelenül. A francia módszer hazai alkalmazhatóságát Dominique Fialon igazolta, aki kérésre Magyarországra jött, és az itt töltött egyhetes tartózkodása alatt öt szalonkára tett gyűrűt 2005-ben.

AZ ELSŐ ÖNÁLLÓ PRÓBÁLKOZÁSOK

A gyűrűzéssel sokféle próbálkoztunk az országban: Zalában, Somogyban, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Az eredmény lehangoló volt, nem láttunk szalonkát! Végül Csévharaszton tört meg a jég, és az egyik éjjeli kimenetelünk során egy polgárőr mondta meg, hol látott fél órával korábban szalonkát. Odamentünk, és azon a lucernatáblán második próbálkozásra sikerült Bélával az első szalonkánkat megfogni és meggyűrűzni! Ennek sok éve már, a lényeg pedig az, hogy több év próbálkozás után jöttünk rá, hogy tavaszi vonulása alatt itthon hol lehet erdei szalonkát fogni.

A MADÁR

Az erdei szalonka alapvetően földigilisztával táplálkozik, de más lágy testű pöndrókat és földben élő ászkakat is megeszik. Éjjel ezek után kutat, majd nappalra egy védett fásorba, fiatal erdőbe repül (ez a hajnali húzás), ahol estig pihen, amikor is ismét kihúzza táplálkozni a nyílt rétekre. A tavaszi és őszi vonulás során akár több napra megáll, és útjának folytatásához kivárja a kedvező széljárást, amikor éjjel továbbrepülhet. Ősszel a tenger melléki területekre, tavasszal a költőhelyekre igyekeznek. Amint az MME-tagok jelezni szokták, vonulása közben városokban is megfordul, a közparkokban elég gyakori. Az irodaépületek és gépkocsirefektorok erős fényének csapdájában baleset érheti. Vonulása során egyetlen éjjel, hátszélrel segítve, akár nyolcszáz kilométert is meg tud tenni. Az az évi fiatalok őszelel korábban vonulnak, mint az öregek, mert tollazatuk kevésbé hőszigetelő. Amennyiben az első teletést sikeresen túléli, vonuláskor a megszokott táplálkozóterületén a későbbi években újra megfordul, így már itthon is több alkalommal fogtunk vissza ilyen visszatérő szalonkát.

A MÓDSZER

Ez az avarbarna madár hihetetlenül jól rejtőzködik, a zavarásra, amíg tud, gyalogolva menekül, majd lebújik egy fűcsomó vagy más növény mellé, és bizony ember legyen a talpán, aki meglátja. A következő feladat a meglapult szalonkát csöndben négy-öt méterre megközelíteni, majd óvatosan egy borítólát helyezni rá, amelybe a felrebbenő madár beleakad. A kiszédés, súlymérés és gyűrűzés már rutinfeladat.

Sok este kerestük a szalonkát, és már azt is sikerként könyveltük el, ha láttunk egyet. Majd egyetlen szalonka megfogása több hétre is önbizalmat adott nekünk a további terepre menetelhez. Ma már nem ritka a négy-öt vagy akár nyolc szalonka egy esti meggyűrűzése sem! Az a tizenöt gyűrűző, aki ennek a madárnak a megfogására vállalkozott, már jól tudja, hol, mikor és milyen körülmények között találkozhatunk a réteken élelmet kereső szalonkával.

Annak, hogy egy este több szalonkát lehessen fogni, az a feltétele, hogy egy vonuló csapatot találjunk meg táplálkozás közben, amikor a

Korhatározás a szárny alsó és felső fedőtollai színének vizsgálatával (fotó: Fluck Dénes)

1. Ezt a harangszerű eszközt kell óvatos lopakodással, a hosszú rúddal a szalonkára eresztani (fotó: Benei Béla), 2. Erdei szalonka sikeres befogása (fotó: Benei Béla), 3. Lapuló erdei szalonka (fotó: Fluck Dénes), Hátterben: erdei szalonka tipikus táplálkozóterülete, ahol éjszaka érdemes a befogásukkal próbálkozni (fotó: Fluck Dénes)

madarak egymástól negyven-ötven méter távolságra kutatnak. Ilyenkor az egyik madár megfogása nem jár akkora zajjal, hogy a többi menekülésre késztesse. Az éjjeli sötétségben így egymás után lehet a madarakat borítani.

A gyűrűzés igen tanulságos, és az éjjeli természet jó megfigyelésére is alkalmat ad. Viszont balesetveszélyes, és nem suhogó, csendes, nedvesség- és csapadékálló ruházatot igényel. Fontos a helyi gazdálkodókkal való jó kapcsolat is. A terepet nappal kell megismerni, éjjel csak a vadászatra jogosult engedélyével lehet kimenni, velük együttműködve lehet csak eredményes a munkánk.

NEMZETKÖZI SZALONKAJELÖLÉSI KONFERENCIA

2014 tavaszán nemzetközi szalonkagyűrűzési konferenciát rendeztünk Lovasberényben és Gödöllőn. Mind a két helyen a részt vevő külföldi gyűrűzőknek lehetőségük volt terepre kimenni és szalonkát gyűrűzni. Ezek az alkalmak igen érdekesek voltak, mert a spanyol és az olasz kollégák most találkoztak első alkalommal a vonulásban gyűrűzés szépségeivel. A talaj száraz volt, és bizony nehéz volt szalonkát találni a megszokott vadlelőhelyeken. A hatékonyság növelése érdekében két gyűrűző párban, hosszanti irányban, egymástól száz-százötven méterre helyezkedett el, és egymásra is figyelve kezdték meg felkutatni a nyílt részen táplálkozó szalonkát.

Egyszer a tölem balra lévő spanyol gyűrűző felől egy meg-megbújó, majd gyalogló madárra lettem figyelmes. Nem engedtem magához közel, amint pár méterrel közelebb kerültem hozzá, a reflektor fénykévéjében gyors léptekkel megnövelte a köztünk lévő távolságot; ezt megismételte még vagy három alkalommal. Végül egy harminc centiméter magas hosszanti

halom oldalában megnyugodott. Amint felmértem a helyzetet, láttam, hogy a spanyol fiú jön velem szembe, közben majdnem kivilágít engem is. Ekkor a dombél mögött legnagyobb meglepetésemre egy második szalonka kezdett felém gyalogolni. A két madár egymástól legfeljebb öt méterre volt, ezért együttes megfogásukról szó sem lehetett. Döntenem kellett, hogy melyiket fogjam meg. A második egészen a borítási távolság közelébe ért, ezért az első helyett erre koncentráltam. Ekkor azonban az első nagy robajjal felrepült, és pár másodpercen belül a második is követte, mi pedig a spanyol kollégával ott maradtunk szalonkák nélkül. Mint kiderült, a két, párban vonuló és táplálkozó madár egymástól távolabb táplálkozott, és eközben fedezték fel őket külön-külön. Mivel párosan voltak, a zavarásra egymás közelébe húzódtak, és így sikerült megmenekülniük a kézre kerülés elől. Ez a történet is jól szemlélteti a gyűrűzés során felmerülő váratlan nehézségeket.

EREDMÉNYEK

Az elmúlt években elég hullámzó volt az éves gyűrűzött szalonkák száma, hosszú ideig nem tudtunk ötven fölé kerülni. Viszont a 2019. és 2020. évben ez a szám már száz példány fölé emelkedett. A megkerülések száma is fokozatosan emelkedik, Olaszországban, Franciaországban, Oroszországban, sőt Törökországban, Kis-Ázsiában is megkerült egy-egy hazai gyűrűs példány.

Két éve már, hogy a szalonkaprogram támogatójával, Karcza Zsolttal sikerült egy eredményes közös szalonkagyűrűzésen részt venni a Budai-hegységben. Akkor egy este három szalonkát gyűrűztünk meg, ami már szép teljesítménynek számít.

Fluck Dénes

A SZALAKÓTA JÖVŐJE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Lezárult a szalakótavédelmi LIFE projekt

A SZALAKÓTA

A faj jellemzően erdősztyepeken, fás legelőkön, puszták mellett elhelyezkedő fehérryár-ligetekben találja meg ideális költőhelyét Magyarországon, de a mezőgazdaság változásával egyre gyakrabban található meg extenzív szántók és mozaikos gyepekkel tarkított élőhelyeken is. A múlt század közepéig gyakori költő fajként hivatkozott rá a szakirodalom, a dombvidékeken is gyakori költőként említve ezt a madarat. Folyamatos visszahúzódása az 1970-es évektől felgyorsult, az 1980-as évekre eltűnt a Dunántúl teljes területéről, főként a Duna–Tisza közén maradt meg egy kis állománya, amelyet a szakemberek mindössze négyszáz-hatszáz párra becsültek 1995 és 2002 között. Az állományfelmorzsosodás minden oka még nem teljesen tisztázott, de a fő problémák a következők voltak:

- **Az élőhelyek romlása, eltűnése**
A szalakóta tipikus táplálkozóhelyein jellemzően legeltetés és gyepgazdálkodás, illetve mezőgazdálkodási tevékenység folyik. A gyepgazdálkodás felhagyása az invazív fa- és cserjefajok előretörésével járt, amely a szalakóta, illetve más gyepekhez kötődő madárfajok állományának ritkulásához vezetett.
- **Fészkelőhelyek megszűnése**
A szalakóta másodlagos odúköltő madárfaj, ami azt jelenti, hogy a nagy testű hazai harkályfajok, jellemzően a zöld küllő és a fekete harkály elhagyott odvait foglalja el költés céljára. A harkályok számára alkalmas puhafaligetek – alföldi viszonylatban jellemzően a fehér nyár – megfogyatkozásával a fészkelési lehetőségek is szűkültek.

Zsákmánnyal érkező szalakóta (fotó: Szekeres Levente)

- **Vonulás és telelés során jelentkező veszélyek**
A költőhelyeken tapasztalható negatív hatások mellett a szalakótát mint hosszú távú vonulót fokozottan érintik a vonulási útvonalakon, valamint a telelőterületen fenyegető kedvezőtlen hatások. A Földközi-tenger európai, kis-ázsiai és afrikai partjain tapasztalható mértéktelen illegális vadászat és madárbefogás óriási károkat okoz az ott átvonuló európai madárfajok, így a szalakóta állományában is. A Szahara területe évről évre növekszik, ami tovább nehezíti vonuló madaraink dolgát. Az esőerdő-övezet a korlátozott táplálkozási lehetőségek miatt szintén egy olyan szakasz a szalakótáknak, amely nagy halálózást okozhat.
- **Áramütés**
A szalakóta a vártamadarak tipikus képviselője, azaz táplálkozási stratégiája szerint elsősorattal üldögél kiemelkedő pontokon, onnan csap le a földre táplálékállataiért, amelyek főleg egyenesszárnyúak, kisemlősök, kételtűek és hullók. A közepesfeszültségű vezetékek oszlopait kedveli, mivel sok esetben a gyepek felett átívelő vezetéksorok egyetlen kiemelkedő pontként kínálják magukat madarunknak. A szigeteletlen oszlopfejekon gyakran akkor szenvednek áramütést, amikor a kereszt-tartó vasra leszálló szalakóta széttárt szárnyaival megérinti a feszültség alatt lévő vezetékét.

A SZALAKÓTAVÉDELMI LIFE PROJEKT

A szalakótavédelem már az 1980-as évek végén elkezdődött, amikor az MME helyi csoportjai, valamint a nemzeti parkok munkatársai D típusú odúk kihelyezésével segítették a szalakóták

megtelepedését az arra alkalmas táplálkozóhelyeken. Az első nemzetközi, nagyobb értékben finanszírozott program 2010–2011-ben zajlott le; az MME a Kiskunsági és a Körös–Maros Nemzeti Parkkal, valamint a Szerbiai Madártani Egyesülettel összefogva adott be pályázatot az Európai Unió IPA-pályázati keretére, amely a kék vércse mellett a szalakóta védelmét alapozta meg a Dél-Alföldön, valamint a vajdasági Bácska és Bánát tartományokban.

A pályázati időszak alatt felmerült kérdések és az elért eredmények megalapozták egy komplexebb fajmegőrzési pályázat elkészítésének igényét. A feladatok nagyságrendje egy nagyobb pályázati forrás megszerzése felé mutatott, amelyre az EU LIFE alapja jelentette a megoldást. Kétéves előkészítés után az MME pályázati terve támogatást nyert, és a 2014–2020 közötti időszakban az egyesület mint koordináló kedvezményezett vezetésével végrehajtottuk A szalakóta védelme a Kárpát-medencében (LIFE13/NAT/HU/000081) elnevezésű projektet. A Kelet-Magyarországon és a nyugat-romániai Partiumban megvalósított munka résztvevői egyrészt a projektterületeken működő nemzeti parkok és államigazgatási szervek voltak, valamint két civil szervezet, melyek korábban már nagy tapasztalatot szereztek a LIFE, illetve hasonló, uniós támogatású pályázatok végrehajtása során. A munka nem jöhetett volna létre a két ország szakminisztériumai által nyújtott kormányzati támogatás nélkül.

A SZALAKÓTAVÉDELMI LIFE PÁLYÁZAT FŐ EREDMÉNYEI

A pályázat részletesen meghatározta azokat a célokat, amelyek elérése szükséges volt, de ezek közül érdemes kiemelni azokat a célkitűzéseket, amelyek megvalósulása alapjaiban határozza meg a magyarországi szalakótavédelem jövőjét.

Részletek a Szalakóta Látogatóközpontból (fotók: Tokody Béla)

1. **A szalakóta állományának növelése a projekt időtartama alatt**
A pályázat időtartama alatt nagyszámú (2250 db) mesterséges odú kihelyezése révén 20%-os állománynövekedést vállaltunk. A projekt kezdőévében, 2014-ben történt felmérés tanúsága szerint a magyarországi szalakótaállomány 1200–1400 párra volt tehető. A 2020-ban lezajlott zárómonitoring szerint a hazai állomány nagyon megerősödött, azt 2000–2200 párra becsültük, amely kiemelkedő, nem várt eredménynek számít. A populáció pontos számának feltérképezése nehéz, mivel a természetes odúkban költő párok jelenléte nehezebben átlátható csak meg, és az a kedvező tapasztalat, hogy egyre több a természetes körülmények között szaporodó pár. A projekt kiemelkedően nagy eredménye – bár a pályázatban erre kifejezett vállalás nem történt –, hogy a szalakóta visszatért a Dunántúlra! A projekt kezdetekor, 2014-ben mindössze egy költő párról volt tudomásunk, 2020-ban már közel ötven párt vettek számba a szakemberek, a szalakóta újra megjelent költő fajként Fejér megye mellett Nógrád és Tolna megyében is.

2. Vonulás- és telelés kutatás

A szalakóta hosszú távú vonuló, mindössze néhány hónapot tölt a Kárpát-medencében május és szeptember között. Vonulási útvonalának egy részéről volt némi elképzelésünk a korábbi évtizedek gyűrzési munkáinak köszönhetően, de a pontos útvonalakról és telelőterületről semmit nem tudtunk, azonban az elmúlt hat év során feltárult a faj pontos vonulási mintázata. A projekt során tizenegy szalakótát jelöltünk meg műholdas jeladóval 2016–2019 között. Ebből egy apaji madár, az Eleven névre keresztelt szalakóta 2016 júniusában kapta meg az adóját. Az évek során minden költési időszakra visszatért hazánkba, és feltételezhetően sikeresen költött, telelőterülete minden

esetben Botswana volt. Eleven a világ első szalakótája, amely bizonyítottan ilyen hosszú időn keresztül ingázott Európa és Afrika között, óriási mennyiségű adatot szolgáltatva útvonaláról, mozgási aktivitásáról.

3. A Szalakóta gazda program

A szalakóta napjainkban azokhoz a területekhez is kötődik, amelyek úgynevezett mozaikos mintázatot mutatnak, azaz azokon a kaszált, legeltetett gyepeken költ és táplálkozik, amelyek mellett, között beékelődő mezőgazdasági területeken extenzív gazdálkodást folytatnak azok a helyi gazdálkodók, akik szerencsésebb esetben a növénytermesztés mellett saját állatállományt is tartva folytatnak gazdasági tevékenységet. A LIFE program során egy olyan, hetvenhat gazdálkodóból álló önkéntes hálózatot alakítottunk ki, amelynek tagjai odúkat, T-fákat, odútartó oszlopokat, valamint a madárvédelmi eszközök mellett gyakorlati segítséget is kaptak, így napi szinten bekapcsolódhattak a szalakótavédelmi munkánkba. A gazdálkodók területein fasorokat és facsoportokat telepítettünk közösen, amelyek a gondozásnak köszönhetően megnövekedve szalakóta-költőhelyként és -kiülőként fognak funkcionálni. Kiemelkedő fontosságú volt, hogy az MME önkéntesei által biztosított folyamatos kapcsolattartás mellett rendszeresen szerveztünk olyan találkozót, ahol a szakmai problémák megvitatása mellett továbbképzésben is részesültek az érintett gazdálkodók.

4. Szalakóta Látogatóközpont, ismeretterjesztés

A szegedi Fehér-tó mellett, a Kiskunsági Nemzeti Parkkal közösen, a már több mint húsz éve az MME Csongrád Megyei Helyi Csoportja által bérelt ingatlan felújításával kialakítottuk a Szalakóta Látogatóközpontot, amely konferenciateremmel, vendégszobákkal, tematikus gyermekjátésterrel, kilátóval és tanórákkal is várja a látogatókat. Az érdeklődők a vezetett madarászturnák mellett bemutató madárgyűrzéseken is részt vehetnek, hiszen ezen a helyen működik a Fehér-tavi Ornitológiai Tábor (Madártávlát 2019. évi őszi száma, 4–7. o.), amely a szakmai munkába is betekintést kínál a látogatóknak.

Nagyon fontos feladat volt a szakmai akciók végrehajtásának megismertetése a legfontosabb szakmai érdekcsoportokkal (gazdálkodók, természetvédők, vadászok, erdészek), hiszen egy fajmegőrzési projekt fenntartható eredményeket csak úgy tud elérni, ha folyamatos kapcsolatot tart a társadalom minden csoportjával, de kiemelt figyelmet fordít azokra, akik a napi tevékenységük során képesek befolyásolni a célfaj életét.

A nagyközönséget a www.rollerproject.eu weboldalon folyamatosan tájékoztattuk a pályázat akcióinak előrehaladásáról, a jeladós madarainkat követni tudták az érdeklődők vonulásuk-telelésük alatt a www.satellittracking.eu (jeladosmadarak.mme.hu) oldalon.

Egyre jelentősebb szerepet kap életünkben a közösségi média, ennek megfelelően a projekt Facebook-oldalát

A munka alapvető részét képezte a madarak egyedi színű gyűrűs jelölése (fotó: Tokody Béla)

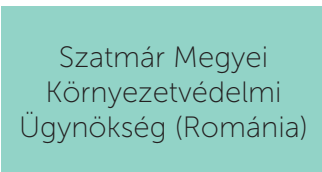
folyamatosan frissítettük, és minden kommunikációs felületünket a jövőben is el fogjuk látni aktuális információkkal.

A SZALAKÓTA JÖVŐJE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Visszatekintve az elmúlt negyven évre, akár hátra is dőlhetnénk a szalakótákkal kapcsolatban, hiszen sok ezer ember fáradhatatlan munkájával sikerült az 1980-as évek közepére megmaradt néhány száz párból egy kifejezetten stabil, több mint kétezer párból álló állományt létrehozni, ami megnyugtatóan hangzik. A helyzet azonban nem ilyen egyszerű, a probléma az, hogy ez egy mesterségesen fenntartott szalakótaállomány, amely kifejezetten az emberi tevékenységtől függ, hiszen a kihelyezett költőodúk nélkül a töredékévé zsugorodna az állomány akár egy évtizeden belül. Az odúk folyamatos fenntartására szolgáló forrás biztosítása nélkül, illetve a gyakorlati madárvédelem hátterbe szorulásával (más, nagyobb társadalmi problémák miatt, amire a 2020-as év jó példa volt) az elmúlt évtizedek áldozatos munkája jelentőségét veszítené. A szalakóta jövője akkor válhat stabilá a Kárpát-medencében, ha előtérbe kerülnek azok az agrár-erdészeti rendszerek, amelyek megalapoznak a faj természetes költő- és táplálkozóhelyeit. Nagyon fontos a vonuló- és telelőterületek problémáinak megismerése és azok tartós kezelése, mert egy hosszú távú vonuló faj fenntartható védelme nem képzelhető el ezek nélkül. Mindez csak úgy jöhet létre, ha a kutatási és gyakorlati természetvédelmi tevékenységet sikerül nemzetközi szinten is összehangolni, így kialakítva a fajmegőrzés hosszú távú irányelveit. A megoldandó problémák ellenére a szalakóta magyarországi populációja stabilnak mondható, a faj visszatérőben van a korábbi, dunántúli költőhelyeire, és bizvást reménykedhetünk benne, hogy egyre gyakoribbá válik réteinkben, legelőinkben ez a színpompás, kék madár.

Tokody Béla

Partnerek

NECHAY GÁBOR

(Budapest, 1942. 05. 27. – Kistarcsa, 2020. 09. 28.)

Nechay Gábor 2009-ben (fotó: Orbán Zoltán)

Nechay Gáborról, egykori munkatársamról szeretnék megemlékezni. Sokunknak nem csupán munkatársa volt, de barátjává is vált, ezért a szakmai méltatás során néhány szót muszáj ejtenem Gábor emberségéről, erkölcsi tartásáról és gondolkodásmódjáról is.

Nechay Gáborral az 1980-as évek elején találkoztam először az akkoriban már az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalhoz tartozó Madártani Intézetben, mivel diákként, főként a nyári szünetben, gyakran fordultam meg az intézet könyvtárában. Gábor egy ideig a könyvtárért is felelt, így ilyenkor mindig találkoztunk egymással. Amikor 1994-ben a minisztérium Természetvédelmi Hivatalához kerültem, Gáborral munkatársak maradtunk egészen nyugdíjba vonulásáig. Ezt követően sem szakadt meg a kapcsolatunk, az Aquila című folyóirat szerkesztőbizottsági tagjaként több kéziratot lektorált, amit mindig precízen és határidőre végzett el. Többször beszélgettem vele a Madártani Intézet múltjáról is, ezen eszmecsere során derült ki, hogy ő is sokszor járt diákkorában a Madártani Intézetben, bár az akkor még a Növényvédelmi Kutatóintézethez tartozó egyik Garas utcai épületben volt. Szintén közös pont volt az életünkben, hogy ugyanabba a középiskolába, az Eötvös József Gimnáziumba jártunk – igaz, ő huszonegy évvel korábban, 1960-ban érettségizett.

Gábor nem távolodott el messze apja vagy nagyapja hivatásától, okleveles agrármérnökként végzett Gödöllőn, később növényvédelmi szakmérnöki diplomát szerzett. Egy évig gyakornok volt egy termelőszövetkezetben, majd 1967-ben előbb a Pest Megyei, majd rövidebben a Vas Megyei Növényvédelmi és Agrokémiai Állomáshoz került Tanakajdra. Itt megbízást kapott a Mezőgazdasági Rágcsálóbíológiai Laboratórium létrehozására, melyet 1976-ban elköltöztettek Fácánkertre, a MÉM NAK Természet- és Vadvédelemtechnológiai (sic!) Állomásra.

Nechay Gábor (középen), Futó Elemér (balra) és Győry Jenő (jobbra) 1980-ban, a Kis-Balaton Diás szigetén (fotó: Haraszthy László)

Édesapja a legendás Nagy Bálint-féle Növényvédelmi és Agrokémiai Főosztály helyettes vezetőjeként afféle szürke eminenciás volt; ritkán került rivaldafénybe, de neve szakmai körökben a mai napig jól ismert. Bár sokszor kihívás egy fiúgyermeknek a saját jogán apjához hasonló pályán sikereket elérni, Gábor hamar kivívta magának a szakma elismerését, amivel sajnos egyes előjáróiból irigységet váltott ki, és az ezzel együtt járó gáncsoskodásban is volt része. Szakmai feltékenységéből „lebeszéltek” arról, hogy beadja tudományos disszertációját, pedig eredményei, megjelent közleményei elegendőek lettek volna ahhoz, hogy ledoktoráljon. A vezetői által be nem tartott ígéreteket is megelégtelve került aztán 1981-ben az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőségbe (OKTVH). Itt, illetve ennek jogutód intézményeinél dolgozott 2006-os nyugdíjazásáig. A környezettan és a rágcsálókutatás helyett itt a gerinces állatfajok védelme, illetve hazánk képviselése volt a feladata különböző nemzetközi természetvédelmi egyezmények megkötése kapcsán. Örömmel töltött el, hogy őt el nem feledve, nyugdíjazását követően is kérdeztek hogyléte felől külföldi kollégáink a nemzetközi egyezmények konferenciáin. Nem volt konfliktuskereső alkat, de ha kellett, mindig szilárdan kiállt az adott ügy mellett. Szeretett egy kérdést mindig alaposan körüljárni, időnként, képletesen szólva, néhány lépést hátrálva a dolgokat összefüggéseiben, több oldalról megvizsgálni. Aki ennek a fontosságát felismerte, Gábor tudását is nagyra értékelte. Az ilyenkor feltett kérdései vagy elhangzott kijelentései provokatívnak tűnhettek, és értetlenséget keltettek azokban, akik nem ismerték ezt a tulajdonságát. Ám ez segítette abban, hogy egy adott ügyért szenvedélyes szorgalommal munkálkodó szakemberként tárgyilagos tudjon maradni, amiért mindig is csodáltam. A tréhanyságot, pontatlanságot, felületességet, léhaságot nem szerette, de mélyen vallásos emberként Szent Ágoston intése – „Gyűlöld a tévedést, de a megtévedt embert szeresd!” (Amate gli erranti, uccidendo gli errori.) – szerint élt, így indulatos szavakat, szitkozódást soha nem hallottam tőle. Alapvetően magányos harcos volt, akár hivatali ügyről, akár a gépkocsija javításáról vagy a kertjében egy fa kivágásáról volt szó, de nem volt zárkózott. Azok előtt, akik őszintén közeledtek hozzá, szívesen megnyílt, és tanítómesterükké vagy olyan munkatársukká vált, akire mindig mindenben lehetett számítani, és ilyenkor tökéletes csapatjátékosként tudott dolgozni. Felhalmozott ismereteit nem sajnálta másokkal megosztani, több mint félszáz magyar és angol nyelvű szakcikk és könyv, valamint szerkesztőbizottsági tagságok, könyvfordítások, szakmai lektorálások bizonyítják ezt.

Szerénysége is közrejátszott abban, hogy 2000-ben kapott Pro Natura díján kívül más komolyabb állami elismerésben

Nechay Gábor (mellette Vértés Imréné Piroska) az MME Küldöttközgyűlésén, a Fővárosi Állat- és Növénykertben 2009-ben (fotó: Orbán Zoltán)

nem részesült. Halálával sajnos ismét eggyel kevesebb olyan szakember maradt, aki kisugárzásával, pusztán létezésével is irányt mutat abban a tekintetben, hogy akár kutatóként, akár állami tisztviselőként becsületesnek, állhatatosnak, meg nem alkuvónak, ugyanakkor tárgyilagosnak kell lenni.

Magyar Gábor

NECHAY GÁBOR ÉS AZ MME

Nechay Gáborról, az MME alapító tagjáról, a Gödöllői Helyi Csoport meghatározó személyiségéről, Ellenőrző Bizottságunk elnökéről, szakemberről, vitapartneréről, tanítómesterről, és ha szabad mondanom, barátomról szeretnék megemlékezni. Fontos megemlékezni a maga után hagyott örökségről, a szakmai tevékenységéről, az általa elért eredményekről és

azok tovább éléséről. De talán még fontosabb megemlékezni arról a nyomról, amelyet a szívekben hagyott, hiszen az ilyen nyom mindig személyes.

Nechay Gábor nagyjából pályám kezdete óta ismertem, de közelebbi kapcsolatba az elmúlt tíz évben kerültünk, amikor nyugdíjasként elvállalta egyesületünk Ellenőrző Bizottságának vezetését. Ez idő alatt egy olyan embert ismerhettem meg a személyében, aki manapság párját ritkítja, így hamar megkedveltem. Gáborral az elnökségi üléseken és azokon kívül is hosszú vitákat folytattunk, amelyek során mindig sziklaszilárdan képviselte álláspontját, legyen szó természetvédelemről, a Föld jövőjéről, politikáról vagy az egyesület működéséről. Összeráncolt homlokkal, komoly tekintettel osztotta meg véleményét és végtelen tapasztalatát másokkal. Majd a vita végére érve elmosolyodott, jelezve, hogy mennie kell, mert nyugdíjasként még több dolga volt, mint amikor még bejárt dolgozni a minisztériumba. Győzelmi jelként összekulcsolt kezét megrázta felénk, ezzel jelezve, hogy csak így tovább, a jó ügyért dolgozzunk tovább rendíthetetlenül. Ha tehette, meglapogatta a vállamat, és egy-két jó szót mondott nekem is, megerősítve, hogy úgy gondolja, jó, amit csinálok, ezzel erősítve a folytatáshoz, majd soha nem mulasztotta el megemléteni, hogy feltétlen adjam át üdvözlését nagybátyámnak, akivel Gödöllőn együtt töltötte egyetemét.

Egy könyörtelen vitapartnert ismerhettem meg benne, aki emellett nem ismert „kegyelmet” a szeretete kimutatásában sem, és még azt is jó hangulatban hagyta ott, akivel előtte egy-egy fontos kérdésben nem értett egyet. Köszönöm, Gábor, hogy erőt adtál és adsz a mai napig! Hiányzol mindannyiunknak, akik olyan szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hogy ismerhettünk, és tanulhattunk tőled a szakmáról, állhatatosságról, becsületről, alázatáról és szeretetről.

Halmos Gergő

Nechay Gábor (első sor jobb szélén), Vértés Imréné Piroska és Dr. Legány András mellett (mögötte jobbra Botfalvai Zsolt látható) az MME Küldöttközgyűlésén 2009-ben (fotó: Orbán Zoltán)

CSÁSZÁR EDE

(1946. december 14. – 2020. október 1.)

Szomorúsággal olvastam a családjától kapott értesítést, hogy Császár Ede a Georgia állambeli (USA) Mariettában 2020. október 1-jén hosszas betegség után elhunyt. Edét még az 1980-as évek elején. Ekkoriban már a Swissair légitársaságnál volt áruszállítási képviselő. Lelkesedett a madarakért, de legalább annyira égett benne a tettvágy az egyesület ügyeinek előmozdításáért is: 1971-ben az ELTE-n szerzett orosz–angol szakos tanári diplomáját kamatoztatva sokat segített a tolmácsolásban, akár elkobzott sólymok külföldi repatriációjában történő segítségről, akár külföldi szakemberek hazai látogatásáról

Császár Ede (balra) és Magyar Gábor a guelph-i Mountsberg Lake mellett (Magyar Gábor archívum)

Császár Ede (középen) Fülöpházán, a kékcsőrűréce-telepen 1986-ban (fotó: Haraszthy László)

Császár Ede vándorsólyommal – Spanyolország, 1986. december (fotó: Bagyura János)

volt szó, de fordításokat is szívesen végzett. Közreműködött a kékcsőrűréce-visszatelepítési program kapcsán hazánkba látogató brit szakemberek, köztük Sir Peter Scott és Mike Ounsted kalauzolásában (Madártávtat 2014. tavaszi szám, 30. oldal [mme.hu > TUDÁSTÁR > KIADVÁNYOK > Madártávtat magazin]). Az ICBP 1987-es visegrádi konferenciáján pedig jegyzőkönyvvezetői feladata mellett még orosz tudását is latba vetette többek között Vlagyimir Iljicsev professzor és a szovjet delegáció többi tagjának számára nyújtott tolmácsolással. Tevékenységéért az egyesület még 1986-ban Chernel István-emlékéremmel tüntette ki.

Munkájából adódóan sokunknál szabadabban mozoghatott a „keményvalutás” országokban is, ilyenkor előfordult, hogy a Magyarországon akkoriban még igen nehézkesen megszerzhető madártani szakkönyvek beszerzésében is segített nekem. Az ő segítségével sikerült hozzájutnom négy évtizede az első tengerentúli madárhatározó könyvemhez, Arthur Singer észak-amerikai madárhatározójához. Néhány írása a Madártani Tájékoztatóban is megjelent. Mielőtt cége áthelyezte az USA-ba, az 1980-as években az MME Budapesti Helyi Csoportjának titkáráként is aktív volt. Sem az egyesülettel, sem Magyarországgal nem szakadt meg azonban a kapcsolata később sem, mivel kint az MME munkájáról tartott előadásokkal is megpróbált adományokat gyűjteni az egyesület számára, és időnként budakeszi családjának ügyei kapcsán is hazalátogatott.

Kanadai ösztöndíjam idején Mariettából átruccanva egyszer meglátogató Guelphben, ahol egy kellemes madarászkirándulásra is alkalomunk nyílt. A korról később sajnos a látása is romlásnak indult, így az aktív madármegfigyeléssel felhagyott, és családja mellett a sportjászatban lelt kikapcsolódást, örömet. Soha nem felejttem vidám beszámolóit a Lomonoszov-egyetemen töltött ösztöndíja során átélt kalandjairól vagy kisgyermekkorú ikerfiainak az angol nyelvel való ismerkedése során az iskolabusz (yellow schoolbus) „yellow kolbász” névre történő átnevezéséről, de még most is a fülemben csengenek feleségéről és lányáról mondott szeretetteljes szavai is. Humorérzéke, emberszeretete, lelkesedése, széles látóköre hiányozni fog mindazoknak, akik ismerték.

Magyar Gábor

A 2020. ÉVI FEHÉRGÓLYA-FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

A korábbi évek csökkenése után hajszálnyi növekedést mutatnak az adatok

Az MME hosszú ideje minden évben megszervezi a fehér gólyák fészkeinek felmérését, így 2020-ban is az ország gólyaállományának közel feléről sikerült adatokat gyűjteni az egyesület önkénteseinek segítségével.

Fotó: Nagy Károly

Év végéig 4116 fészkelőhellyel kapcsolatos információt kaptunk, melyből 1129 fészkekanyag nélküli üres fészektartó, ötven fészkekkezdemény és 2937 tényleges fészkek volt. A fészkek döntő többsége továbbra is villanyoszlopon (83%) vagy gólyának kihelyezett különálló oszlopon (8%) volt. Épületen 8% épült, az egykor gyakori fán lévő fészkekről mindössze ötről érkezett információ. A fészkek közül 787 lakatlan volt, ötvennégyet pár nélküli, magányos madarak foglaltak, és 2096-ot lakott költő pár. Utóbbiak közül 1826 nevelt fiókát, a sikeres párok átlagosan 2,83-at, az összes költő pár átlaga pedig 2,46 lett. A legtöbb fészkből három fióka repült ki, de huszonegy helyen öt fióka is felcseperedett.

KEDVEZŐBB SZÁMOK

Összevetve, hogy az egyes településeken hány pár gólya fészkel a 2019. évi országos felmérés során és tavaly, megbecsülhető a 2020. évi költő állomány nagysága. Ez a számítások alapján 2-3%-kal több volt, mint az előző évben, így 2020-ban 4015-4265 pár közötti fehér gólya költött Magyarországon. Jó hír, hogy nem folytatódott az elmúlt öt évben tapasztalt csökkenés, 2014-ben ugyanis még közel ötezer pár fészkel hazánkban.

MI VÁRHATÓ?

Ha a jövőbe próbálunk tekinteni, több tényezőt kell figyelembe venni. Az egyik, hogy a gólyák három-öt évesen kezdenek el költeni, így az egyes évek költő állományának nagyságát erősen befolyásolja, hogy néhány évvel korábban hány fióka repült ki, és abból mennyi tér vissza költeni. Mivel gólyáink jellemzően a Kárpát-medencébe térnek vissza költeni, alacsony a be- és kivándorlás aránya, ezért kulcskérdés a fiatal madarak túlélési aránya is, főként az első őszi vonulás sikeressége.

Németországi és lengyelországi, műholdas jeladóval felszerelt gólyák adatai alapján ugyanis az első éves madaraknak átlagosan csak mintegy 30%-a éri meg a következő tavaszt, és utána is évente mintegy 10%-kal csökken az adott generáció létszáma. Vagyis csak minden hatodik kirepült fiókból lesz ténylegesen szaporodó öreg madár.

Az egy évben kirepülő fiókák mennyiségét, mint minden madárnál, a fehér gólyánál is, az átlagos fiókaszám és a költő párok számának szorzata adja meg. A lerakott tojások számát (amely a gólyáknál kettő-hét között változik, általában négy vagy öt) a szülőmadarak kondíciója befolyásolja, amely

nagyban függ a telelőterület táplálékellátottságától, a tavaszi vonulás megpróbáltatásaitól és a fészkek körüli tavaszi táplálék-mennyiségtől is. A fiókákat megtizedelheti pár hűvös nap, de akár egy-egy vihar is, különösen két-három hetes koruk környékén, amikor tollazatuk még nem teljesen fejlett, de a szülők már nem tudják teljesen betakarni az egész fészkelőket.

A költési siker egyik legfontosabb tényezője mégis az, hogy mennyi táplálékot tudnak a szülők a fiókáknak hordani. Természetes élőhelyeken közbeszólhat az időjárás (például az aszály), településeink többségének határában azonban olyan agrárterületek húzódnak, ahol a folyamatosan bolygatott talajú, rendszeresen vegyszerezett szántóterületek igen csekély mennyiségű táplálékot biztosítanak a madaraknak. Egy gólya néhány kilométeres körzetbe – gyepekre, mocsarakhoz, árokpartokra, tarlókra stb. – is eljárhat táplálékért, de például az év madara, a cigánycsuk még kiszolgáltatottabb, hiszen sokkal kisebb revírben, néha csak egy-egy csatornaparton vagy útszéli mezsgyén kell családostól megélnie.

Visszatérve a gólyákra, 1999 óta hatezer és tizennégyezer között változott az egy évben felnevelt fiókák száma, az elmúlt öt évben a húszéves átlag (10 249) körül vagy kevéssel alatta volt. Ezek alapján sajnos inkább stagnáló, mint növekvő állományra lehet számítani a következő néhány évben.

Ami viszont jó hír, hogy az elmúlt két évtizedben rendre az országos átlagnál kevesebb fióka repült ki a dunántúli fészkekből, a tavalyi év viszont kiegyenlített volt ebből a szempontból, a csökkenő állományú nyugati megyékben is jó volt a szaporulat. Sőt, Vas megyében öröndetesen, 15%-kal nőtt tavaly óta az állomány is, 155 költő pár.

HOGY SEGÍTHET AZ OLVASÓ?

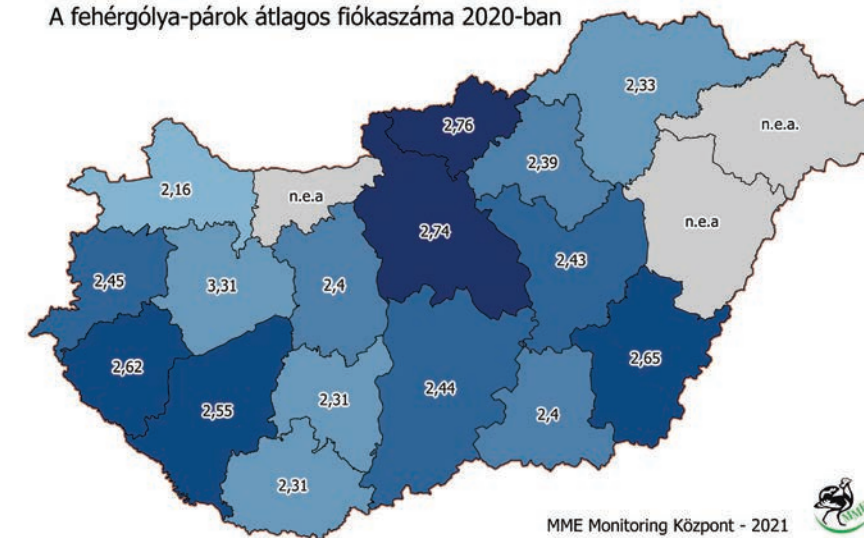
A madárbarátok azzal is segíthetik az MME fehérgólya-védelmi munkáját, ha az általuk ismert fészkek adatait feltöltik a golya.mme.hu oldalon található adatbázisba vagy megküldik a golya@mme.hu címre.

Az összesítés az MME közel másfél száz önkéntes felmérője által szolgáltatott adatok alapján készülhetett el, akiknek ezúton is köszönjük munkájukat!

Összeállította:

Lovászi Péter fehér gólya fajmegőrzési koordinátor

A fehérgólya-párok átlagos fiókaszáma 2020-ban

MME Monitoring Központ - 2021

Fotó: Lovászi Péter

A Dombóvári Helyi Csoport odúprogramja és gyöngybagolyvédelmi tevékenysége

Gyöngybagolyvédelem 1995–2020

A faj megmentését és védelmét célzó program, szinte az utolsó pillanatban, 1995-ben kezdődött Tolna megye nyugati részén. Ennek a gazdaságilag rendkívül hasznos madárnak ekkorra drasztikusan csökkent a költő állománya, melynek hátterében alapvetően a lentebb felsorolt okok álltak. Miközben az egyházi épületek felújításával megszűnt a fészkelőhelyek 80–90%-a, a nyest gyors terjeszkedése miatt a mezőgazdasági épületek, állattenyésztő telepek és a még felújításra váró templomok is „elvesztek” mint költőhelyek. A harmadik lényeges állománycsökkentő tényező a magtárakban, malmokban végzett rágcsálóirtás (gázosítás, mérgezés, speciális ragasztócsíkok talajra helyezése) volt. A Siótól, a Sárvíztől és a Bonyhádtól nyugatra eső területen az elmúlt huszonöt évben közel háromszáz helyet ellenőriztünk, és költőládát csak olyan helyre tettünk, ahol a költést biztonságosnak ítéltük, ezért a malmokat, gabonarakatárakat mellőztük. Azokon a helyeken is megszüntettük a mesterséges fészkelőhelyeket, ahol azt többször megrongálták vagy elvitték.

A védelmi program további okai:

- tovább folytatódott (napjainkban is tart) az egyházi épületek felújítása;
- csak rendszeres ellenőrzéssel lehet megőrizni a meglévő költőhelyeket;
- vészesen fogy az állattartó telepek, szérűk száma, ahol a kemény teleken a gyöngybagolyok táplálkozási feltételei adóttak;
- a jól felhelyezett költőláda az egyetlen mód a nyestek távol tartására.

A védelmi munka célja:

- a fészkelő állomány felmérése, az élőhelyek ökológiai paramétereinek rögzítése;
- negyven költőláda fenntartása, karbantartása;
- az ismert fészkelőhelyek ellenőrzése, a faj költési sajátosságainak, a „ládás” fészkelőkkel kapcsolatos, kirepülési arányának és sikerességének megismerése;
- a fiókák jelölésével vizsgálhatjuk a területhűséget, az életkort, a területi átmozgásokat, a kóborlást, vonulást;
- a gyöngybagolyvédelem népszerűsítése a költőládás épületek tulajdonosai, fenntartói (elsősorban a gondnokok) és a tanulóifjúság körében;
- folytatjuk az egyeztetéseket az épülettulajdonos egyházi szervezetek képviselőivel, a gazdálkodóegységek vezetőivel és magánszemélyekkel;
- a veszélyeztetett helyek felszámolása.

Ládaellenőrzés Páriban, 2016-ban (fotó: Máté Attila)

A védelmi munka alapvetően három részből áll:

- költőládák telepítése (templomok, haranglábak, kápolnák, állattenyésztő telepek);
- a ládák ellenőrzése, cseréje, javítása, takarítása;
- az adatok feldolgozása.

Eddigi eredmények, tapasztalatok:

- A negyvenládás „törzsköltőhelyeket” mint minimumot annak ellenére megtartottuk, hogy közel húsz helyet fel kellett számolnunk a kártétel, az épület átalakítása, az eredménytelen telepítés, kizárás, rendszeres rágcsálóirtás vagy balesetveszélyes eljárás miatt.
- A fészkelő állományt tíz-húsz pár között sikerült stabilizálni.
- A legeredményesebb költések a templomok tornyaiba felhelyezett ládákban voltak.

- A fészkelőhelyek rendszeres ellenőrzése az egyházi épületekben egyszerűbb, a magántulajdonba átkerülő építmények esetében nehéz az időpont-egyeztetés és a bejutás.
- A költőhely nyugalma érdekében csak röpképtelen fiókákat gyűrűztünk.
- A vizsgált időszakban harmincnegyven településre helyeztünk ki költőládát, a „működő” ládák száma tíz-huszonöt között ingadozott, tizenhárom olyan hely volt, ahol a ládát nem foglalta a gyöngybagoly.
- Egy-egy körzet kiemelkedik szaporulatával (Várong, Lápafő és Szakcs települések), ahol minden évben volt sikeres költés. Hasonlóan eredményes az Értény, Koppányszántó, Nagykónyi, Pári, továbbá Dúzs, Kurd, Csibrák, Döbrököz és a Dombóvár, Csikóstóttós és Vásárosdombó térség ládafoglalása és költési sikere.
- A kihelyezett költőládák 324 költéséből 1158 fióka repült ki, 831 fiókát sikerült meggyűrűzni. A legtöbb kirepült fióka egy fészkelőhelyen volt Vásárosdombón.
- 2020-ban tizenkét pár tizenegy költését ellenőriztük, a kirepült fiókák száma hatvanhét volt.
- A ládákban kirepült fiókák természetvédelmi értéke meghaladta a 115 millió forintot.
- A ládák elfoglalásában komoly gondot jelentenek az elvadult házi (parlagi) galambok, az elmúlt huszonöt évben e két faj

A negyvenéves csoport négy évtizedes odúprogramja (1980–2020)

1980 márciusában – a csoport megalakulása előtt egy hónappal – húsz odút helyeztem ki tanítványaimmal a Sziget-erdőbe. Csak két hónap kellett, hogy az odúk ellenőrzésekor megtapasztaljam ennek a nagyon egyszerű, de mégis nagyon hasznos madárvédelmi munkának a pedagógiai hasznát és szemléletformáló erejét. Így természetes, hogy a mai napig az egyik legfontosabb, minden helyi csoport számára ajánlott tevékenységünk az odúprogram maradt.

Miért? Mert minimális szakmai hozzáértéssel bárki bekapcsolódhat ebbe az ökológiailag is hasznos természetvédelmi munkába. Az odúfogláló szén-, kék és barátcinege, a két veréb faj, a nyaktekerces és a légykapók költésének megfigyelhetősége hihetetlenül sok élménnyel és tapasztalattal gazdagítja a résztvevőket.

Ahogy az évek múltak, egyre gyarapodott a csoport tagjai által kihelyezett odúk száma. Az odútelepeink nagyon eltérő élőhelyen vannak, ez a fajok odúfoglásában és a gyakoriságban is látható. Az egy-egy területre kihelyezett odúk száma húsz-ötven között van.

Az odúk telepítésénél a természetvédelmi, ökológiai mellett a környezeti nevelési cél is kiemelt fontosságú. Nem véletlen, hogy a témanapok, a szakmai táborok és az erdei iskolai programok legfontosabb része a madárvédelmi eszközök és a madárbarát kert bemutatása, továbbá egy odútelep ellenőrzése (lehetőleg a költési időszakban). Ennél eredményesebb bevezetőt nem tudok elképzelni egy belső indítással, később öntevékeny természetmegőrző munka irányába.

Odútelepeink Dombóváron és körzetében:

1. Szigeterdő: idős faállományú park szegényes cserjeszinttel (20 odú);
2. városközpont: parkok, iskolák udvara (25 odú);

mellett huszonnégy költése volt a csókának (Dombóváron) és kettő az erdei fülesbagolynak (Dombóvár, Arany János téri templom).

- Más bagolyfaj ládafoglalásával az arra alkalmas helyeken (Váralja, Kismányok, Lengyel...) sem talákoztunk.
- A gyöngybagolyvédelem népszerűsítése érdekében a megyében végzett védelmi munkáról nyolcvan diából álló diaszorozat készült. Az anyaggal elsősorban a megyében és a nyári táborokban tartottunk ismeretterjesztő előadásokat. A táborokban és erdei iskolákban ezt nagy sikert arató köpetanalízissel is kiegészítettük.
- Az elmúlt években a táborozókat kivittük Vásárosdombóra, ahol a költőhely és a költőláda mellett a gyöngybagolyfiókákat is meg tudtuk mutatni nekik.
- 2021-ben egy kisebb kiadvány megjelenését tervezzük részletes adatfeldolgozással.

A munkában eddig részt vevő tagjaink: Tilesch Gábor, Simon Gábor, Stallenberger József, Majoros Máté, Tólos Róbert, Bakonyi András, Enczel Dávid, Németh Tamás, Németh Zoltán, Máté Sándor, Juhász Rita, Juhász Petra, Juhász Viktória, Havelka Viktor, Tóth Zsolt, Kovács György, Farkas Gergő, Hógl Mihály, Molnár Norbert, Tóth Dániel, Máté Attila, Péter Dávid és Nagy Sándor

3. Nyerges, Szőlőhegy: tölgyes, gyertyános, égeres erdő sűrű cserjeszinttel (30 odú);
4. horgásztavak: vízparti törékeny fűzes, sűrű aljnövényzet, horgásztanyák (50 odú);
5. Gunaras: fiatal telepítésű park, üdülő- és szabadidő-terület, cserjeszint nincs (50 odú);
6. Mosdós: kastélypark, idős faállomány és sűrű, nagy kiterjedésű cserjeszint (25 odú).

2016–2020 között hét, majd hat odútelepen lévő kétszáz odúból 4422 fióka repült ki, a fiókák természetvédelmi értéke meghaladta a 110 millió forintot.

Örvös légykapó fészke deszkaodúban (fotó: Hógl Mihály)

2020-as eredmények

Az éves munkát alaposan megnehezítette a vírus okozta korlátozás. A szokástól eltérően nem tudtuk bevonni a márciusi munkába a fiatalokat és az érdeklődőket. Májusban is csak felnőttek és néhány fiatalabb tagtársunk végezte a munka zömét. A júniusban induló szaktáborok hatvankilenc tanulója már részt vehetett a költések ellenőrzésében, az odútisztításban, javításokban és odúcserékben. Az odúk ellenőrzését három felnőtt irányította. Nem kis meglepetésre a költési eredmények jobbak lettek az elmúlt éveknél. 219 költésből 1110 fióka repült ki, a fiókák természetvédelmi értéke meghaladta a 27 millió forintot. A legjobb foglalás a túskei, szőlőhegyi és a mosdósi telepen volt. Új fajként költött 2020-ban a nyaktekercs (Gunas) és a szürke légykapó (madárvárta). A nyaktekercs tojásai az erdei sikló gunarasi elszaporodásának áldozatul estek.

A harminc évvel ezelőtti állapot sokat romlott a Szigeterdőben, ahol a foglalás mindössze 30%-os volt. Nagyon örültünk, hogy a szőlőhegyi odútelep égeresében nyolc helyen találtuk meg az örvös légykapó fészket. Az odúk 30%-a (tíz darab) eternit, mert a harkályok kártételét így ki tudtuk zárni. A deszkaodúkat a kottlás közbeni harkálykopogtatás miatt elhagyták az örvösök a korábbi években. Ez a faj a térségünkben nem számít gyakori költő madárnak, ezért a védelme fontos, és erre a célra az eternitodúk tökéletesen beváltak.

Tapasztalataink szerint egyre nagyobb a nyest és a nagy fakopáncs odúkártétele. Az előbbi az odúkból kirepülő kottló és etető szülőket fogja meg, míg a harkály a fiókák mozgását, hangját érzékelve az odúkat károsítja, ezzel a költést is megzavarva. Előfordult, hogy a néhány napos fiókákat megsebezte, megölte, el is vitte. A harkályok a kétszáz odúból évente

Odútelepítés Mosdóson, 2002-ben (fotó: Nagy Sándor)

Örvös légykapó fészke deszkaodúban (fotó: Hóglói Mihály)

öt-tíz darabot szó szerint szétvernek, huszonöt-harmincnek a röpnílását bővítik akkorára, hogy beférjenek rajta (fogtunk odúban éjszakai nagy fakopáncsot). A pelék és erdei egerek odúfoglalása nem gond, csak gazdagítja a fajlistát (a pelék védettek is). Egyre gyakoribb a darazsak odúfoglalása is, melyek közül különösen a nagyobb testű lódarazsak veszélyes.

A legsikeresebb odúfoglaló ebben az évben is a széncinege (634 fióka) és a mezei veréb (375 fióka) volt, az utóbbinál a költések 90%-a a túskei telepen volt. Meglepő a barátcinege és a kék cinege visszaesése az erdőkben és a parkokban.

Összességében elmondható, hogy 2020 az eddigi legsikeresebb éve volt az 1980-ban indult odúprogramunknak, első alkalommal hagyta el ezernél több fióka a kihelyezett mesterséges fészkelőhelyeket.

Nagy Sándor

Odúellenőrzés a nyergesi telepen a 2011. évi nyári tábor keretében (fotó: Nagy Sándor)

Felújított odúk kihelyezés előtt (fotó: Nagy Sándor)

MME HÍREK

2020. október–december

Az MME a harminc helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoporthálózatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalon (Helyicsoporthírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

Önkénteseink idén harminchét, zömében énekesmadarak számára létrehozott mesterségesodú-telepet ellenőriztek rendszeresen Baranyában. 301 odúról kaptunk adatokat, ezek 56,1%-a volt lakott. A tizenegy faj foglalási aránya meghaladta a tavalyit, és átlagon felülnek tekinthető. Októberben kaptuk a hírt egy Sumonyban jelölt sárszalonka franciaországi megkerüléséről. A fiatal példányt augusztus 14-én gyűrtük meg a nyári táborban, és az atlanti partvidéken, Brouage település közelében lőték le szeptember 30-án, Sumonytól 1464 kilométer távolságra. A Sumonyban jelölt sárszalonkák közül 1988-ban már kézre került egy példány Spanyolországban. Az a madár hosszabb életűnek bizonyult, a gyűrést követő negyedik évben lőtték le.

Decemberben folytattuk a fokozottan védett ragadozómadár-fajok fészkeinek felderítését a megye erdőseiben. A régi és új revírekben öt feketególya-, hat vöröskánya-, kilenc barnakánya- és hat rétisásfészket találtunk. A korábban nyilvántartásba vett fészkek közül harmincegy semmisült meg. Jelenleg 137 fészket tartunk rendszeres megfigyelés alatt.

Bank László

BÜKKI HELYI CSOPORT

Az utolsó negyedéből is megpróbáltuk kihozni a maximumot, annak ellenére, hogy a legtöbb programunkat le kellett mondanunk. Az Európai madármegfigyelő napok keretében öt helyszínen szerveztünk madármegfigyelést és -gyűrést. Miskolcon részt vettünk a Múzeumok Őszi Fesztiválján, standunknál a látogatók több izgalmas program közül válogathattak, madárgyűrés-bemutatón is részt vehettek. A Garadna-völgyben olyan ritkaság is hálába akadt, mint a fehérhátú fakopáncs, mely fajnak 1951 óta ez volt a huszonhetedik gyűrzött egyede. Több óvodában és iskolában tartottunk bemutató madárgyűréssel is színesített foglalkozást a Madarászovi és -suli keretében november elejéig. Tiszalúcon az utolsó negyedében több alkalommal végeztünk a terület madárfaunájának szezonális változását nyomon követő madárgyűrést. Harsány községhatárában négy erdei fülesbagoly számára készített költőládát helyeztünk ki, a Borsodi-Mezőség Tájvédelmi Körzet területén pedig négy kecsensólyom-műfészket építettünk. Minden tagtársunknak és önkéntesnek köszönjük az egész éves áldozatos munkáját!

Vig Zsófia

DÉL-BALATONI HELYI CSOPORT

Siófok Város Önkormányzatának támogatásával 2020 őszére elkészült a Fecskeház a Vitorlás utcában, melyre negyvennégy műfészkek kerültek fel. Az építést Németh László ács, a bádógazást Horváth József végezte, mindketten társadalmi munkában. A projekt megvalósításában sokan segítettek, a helyi csoport önkéntesei közül meg kell említeni Mészáros Andrást, aki a munkák végrehajtásában mindvégig részt vett, továbbá Tóth Tamást, aki ezenfelül a projekt koordinálását is végezte. Köszönjük mindannyiuknak!

Az őszi és téli időszakban folyamatosan zajlik a gyöngybagolyládák karbantartása és kihelyezése. 2003 óta havi rendszerességgel végzünk vízimadár-számlálást a Balaton déli partján,

Fecskelaképzés Siófokon (fotó: Főnyedi Elemér)

2005 óta pedig minden novemberben a teljes Balatonon és környékén. 2020 novemberében rekordszámú vízimadarat láthattunk, a Balatonon közel harmincezer, a halastavakon és berkekben több mint hétezer egyedet számoltunk. Hasonló mennyiségeket tapasztaltunk decemberben is, amikor csak a déli parton Balatonberénytől Balatonligáig több mint húsz ezer vízimadarat figyeltünk meg.

Kovács Gyula

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Október elején Dunaszegen tartottuk meg az év madarát, az erdei fülesbaglyot bemutató előadást, melyre harmincöt érdeklődő jött el. Előtte a gyerekek a művelődési ház közbenjárásával kézműves-foglalkozáson vettek részt, utána a közelben nappalozó baglyok kihúzását néztük meg. Az Európai madármegfigyelő napok programjaira négy helyszínen (Nyírkai-Hany, Dunaszeg, Gyórszentiván és Pannonhalma) vártuk az érdeklődőket. Összesen 172 fő vett részt a rendezvényeken. Érdekesebb megfigyelt faj a vándorsólyom és a tavi cankó volt. Október elején meghívást kaptunk a Városszabadi Fejlesztésért Egyesülettől, hogy egy családi nap keretében odúkészítéssel kapcsolatos tanácsokat adjunk, illetve segítsük a helyi lakosok ez irányú tevékenységét. A szakmai tanácsadás mellett a gyerekeknek filmvetítéssel, madárgyűrzési bemutatóval és különböző játékokkal készültünk. A programon hatvanöt fő vett részt, és velük közösen elkészült harmincnégy darab B típusú odú, melyből öt a falu közterületeire került ki. Szintén októberben a győrújfalui iskolában segítettünk a madárodú-ki-

Fotó: Szabóné Balázs Beáta

vízimadarait. Az első helyszínen tizenhét, a másodikon harmincnégy fajt rögzítettünk. A daruvonulást, nagyszámú nagy lilik társaságában, többen megfigyelték a csoporttagok és helybéliek közül a közeli szántókon.

Szabóné Balázs Beáta

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

November elején befejeztük a Tömördi Madárvárta Actio Hungarica nyári-őszi madárgyűrzési programját, melynek során hetvenhét faj 4932 példányát gyűrűztük meg és negyvennégy faj 1554 egyedét fogtuk vissza. Az Európai madármegfigyelő napok alkalmából sokan érkeztek a madárvártara és a nagypirityi helyszínünkre is.

A Magyar Nyugat Könyvkiadó gondozásában november közepén megjelent Gyurácz József és Kóta András Vas megye madarainak névjegyzéke című munkája. Faragó Sándor egyetemi tanár ajánlása után a könyv szerzői áttekintik a Vas megyei madártani kutatások korábbi eredményeit, tájékoztatnak módszereikről, a névjegyzék felépítéséről és nevezéktanáról,

Fotó: György Előd

helyezésben, ahol negyvenöt kiskisdiák diáknak mutattuk be a madárvédelem alapjait. Októberben és novemberben a Tóközben végeztük el a középfeszültségű oszlopok felmérését, melynek során 341 kilométer hosszú szakaszon közel négyezer oszlopot vizsgáltunk át. A terület ragadozó madarakban gazdag, ami sajnos az elhullásokban is megmutatkozott. Kilenvenegy tetemet találtunk: egerészölyvből huszonkettőt, vörös vércséből tizenegyet, de volt még héja, vetési varjú, fehér gólya, holló és szürke gém is. A felmérésben tizenhat önkéntes vett részt. A Mosoni-síkon kitarítottuk és felkészítettük a következő szezonra a vércseládáinkat. Decembertől nagyobb szabású ragadozómadárfészkek-keresésbe kezdtünk, hogy felderítsük a fokozottan védett ragadozó madarak új, még ismeretlen fészkelőhelyeit (sasok, uhu, fekete gólya, kánnyak), így elindulhatnak a szükséges védelmi intézkedések is.

Kisalföldi Helyi Csoport vezetősege

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

Az Európai Madármegfigyelő Napok keretében a Fehér-sziken húsz látogatóval harmincegy madárfajt láttunk, leggyakoribb a bicic, a füstli fecske és a daru volt. A Tiszalöki Arborétumban folyó ötnapos gyűrűzőtábor az óvodai és iskolai csoportok hiánya miatt az idén kevesebb látogatót tudott fogadni, ám így is százhatvan érdeklődő érkezett, és százhat madárra került gyűrű. Október 18-án ismét felmértük a környező tavak

majd pedig az eredmények értékelése, a fontosabb következtetések levonása következik. A kötet legnagyobb részét maga a névjegyzék, a megye mai területén valaha megfigyelt és rögzített valamennyi madárfaj észlelésének legfontosabb adatai teszik ki. Az angol és német összefoglalókat bőséges irodalomjegyzék, illetve háromnyelvű (latin, magyar és angol) mutatók követik. A közel hatvanoldalnyi, Vas megyében készült madárfotókból álló képmelléklet, tudományos jelentőségén túl, látványossá is teszi a kiadványt. A névjegyzékből megtudhatjuk például, hogy öt olyan fajt ismerünk, melynek hazai fészkelését első alkalommal Vas megyében bizonyították: a vörösfejű gébicsnek Egyházasbólyánál (CHERNEL 1896), a sárgafejű királykának Csákánydoroszlónál (CSABA 1938), a tüzesfejű királykának Nádasdon (BARBÁCSY 1978), a nilusi lúdnak Zsenyénél (TÓTH 2016) és a karmazsinpiróknak a kőszegi Abért-tónál (LLES 2017). A kékfarkú és a berki nádiposzáta első hazai előfordulását a Tömördi Madárvárta bizonyította 2010-ben, illetve 2014-ben. 2016 óta több faj – gulipán, gólyatöcs, cigányréce, barátréce, dankasirály – első sikeres Vas megyei költése származik a rábapatyi kavicsbányatóról. A könyv megrendelhető a kiadótól, de kapható a könyvesboltokban is. A kötet megjelenését az Agrárminisztérium (a Hungarikum Bizottság javaslatára), a Vas Megyei Közgyűlés elnöke, Bük polgármestere és az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság támogatta.

Decemberben megjelentettük a Cinege című vasi madártani tájékoztató huszonötödik kötetét, melyben összefoglalók olvashatók helyi csoportunk, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, valamint az ELTE Savaria Egyetemi Központ Biológiai Tanszékének 2020. évi madártani és madárvédelmi tevékenységének (például ritka és telepese fészkelő madárfajok monitoringja, fehér gólya fészkelő állományának felmérése, madárgyűrzés, színes gyűrűs madarak megkerülése, költőládák telepítése sólyomfélék részére stb.) eredményeiből. Ezúton is köszönet helyi csoportunk önkénteseinek a programok sikeres megvalósításáért.

Gyurácz József

VESZPRÉM MEGYEI HELYI CSOPORT

A fehér gólyák helyzete Veszprém megyében a 2020-as költési időszakban: csoportunk működési területén 278 fehér-gólya-fészkekről van tudomásunk, önkénteseinknek ezek közül

A nélkülözhetetlen segítség (fotó: Kajtár Bence)

Közös munka (fotó: Kajtár Bence)

mindegyiket sikerült az idén legalább egy alkalommal ellenőrizni. Az ismert fészkek közül 117 lakott, 161 lakatlan fészket vagy üres tartót találtunk. Az elfoglalt fészkek közül 98 fészkekből sikerült a költő pároknak fióká(ka)t reptetni. A 268 kikelt fiókából 246 repült ki, az átlagos fiókaszám 2,1 volt, amely mintegy 0,3-del alatta marad a korábbi évek átlagának.

A Gólyaroadshow a járvány miatt elmaradt, a fiókák gyűrzése június második felében rendben lezajlott. Ehhez a területileg illetékes áramszolgáltató E.ON Hungaria Zrt. – természetvédelmi célokra elkülönített keretéből – évek óta térítésmentesen bocsát rendelkezésünkre kosaras teherautót kezelőszemélyzettel. Ennek segítségével hat nap alatt, körülbelül nyolcszáz kilométert autózva, ötvenhét településen hetven gólyafészket kerestünk fel, 172 fiókát ellenőriztünk, melyek közül 145 kapott jelölőgyűrűt.

A gyűrűzésnek köszönhetően már az őszi vonulás végéig öt megfigyelési és kilenc kézrekerülési adatunk volt, utóbbiak kivétel nélkül középfeszültségű oszlopokon elszervezett áramütések miatt történtek. Három esetben szerencsére csak sérülés történt, de hat fiatal gólyánk sajnos elpusztult. Köszönjük a munkában részt vevő harmincegy önkéntes munkáját!

Kajtár Bence

HARKÁLYVÉDELMI SZAKOSZTÁLY

2020 novemberében véglegessé vált, hogy a korábbi Harkályvédelmi Munkacsoport (Madártávlat 2019. őszi száma, 29. o.) egy szinttel feljebb lép, és szakosztállyá alakul. A Gorman Gerard elnökségével vezetett szakosztály SZMSZ-ét a negyvenhat alapító tag egyhangúlag elfogadta, és megválasztották az öt tagból álló vezetőséget is. 2021-ben a szakosztály fő prioritásai az alábbiak lesznek:

- a fehérhátú fakopáncs országos állományfelmérése (a felmérésben részt venni kívánó, tapasztalt terepmadarászok jelentkezését erre a címre várjuk: picidae.gerard@gmail.com, gyorgy.cserep@gmail.com);
- a harkályok házrongálásának vizsgálata, a lehetséges megoldások keresése;
- ismeretterjesztő akciók: képzés érdeklődő fiataloknak, harkályseták, információs táblák, népszerűsítő publikációk;
- a szakosztály tagságának, szervezetének további bővítése, fejlesztése.

a szakosztály vezetősege

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, és a 2020. december végéig beérkezett adatok alapján készültek. A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet.

Az MME-honlap mme.hu > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszelevélben.

KANALAS RÉCE

Egy magyar gyűrűs kanalas récét lőttek le 2020. szeptember közepén Franciaországban, Marseille közelében. Ez az első hazai jelölésű kanalas réce, amely megkerült a nyugat-európai országban. A madarat 2017 szeptemberében gyűrűzték a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr–Moson–Sopron megye, *Hadarics Tibor*). Itthon eddig száztíz kanalas récét gyűrűzték, melyek közül ez a negyedik külföldön megkerült példány. Korábban egy Spanyolországban és kettő Oroszországban került kézre, valamennyit lelőtték. A kanalas réce Eurázia és Észak-Amerika nagy területein fészkel. Télen a hazai állomány nagy része Dél-Európába, illetve Nyugat-Afrikába vonul.

FEHÉR GÓLYA

2020. augusztus végén egy svéd gyűrűs fehér gólyát figyeltek meg Ludányhalászi határában (Nógrád megye, *Papp Ferenc*). Ez a negyedik svéd gyűrűs példány, egyben a legészakibb jelölésű fehér gólya, amely megkerült Magyarországon. A madarat 2018. júniusban gyűrűzték fiókaként Göteborgtól északra, és 2019-ben Hollandiában, majd 2020 tavaszán Németországban is megfigyelték.

A svéd fehérgólya-visszatelepítési és -védelmi programnak köszönhetően ma már stabil gólyaállomány alakult ki Dél-Svédországban. A madarak mind a nyugati, mind a keleti vonulási útvonalat használják, így nyár végén a Kárpát-medencébe is találkozhatunk megpihenő skandináv gólyákkal.

NAGY KÓCSAG

Egy színes gyűrűs nagy kócsagot fényképeztek le Bosznia-Hercegovinában 2020. október elején. Ez az első megfigyelési adatunk a balkáni országban színes gyűrűs nagy kócsagra vonatkozóan. Korábban – az 1920-as évek végén – két elhullott, fémgyűrűs példány került kézre itt. A most megfigyelt madarat 2016-ban gyűrűzték fiókaként Siófokon, a Töreki-berekben (Somogy megye, *Szinai Péter*).

Fotó: Topić Goran

A nálunk fészkelő nagy kócsagok rövid távú vonulók, de egyre nagyobb számban telnek át a Kárpát-medencén belül. A vonuló példányok elsősorban a Földközi-tenger partvidékén és Nyugat-Európában töltik a telet. Korán, már február végén, március elején visszatérnek a fészkelőterületeikre.

FEKETE x BÉKÁSZÓ SAS HIBRID

Egy Litvániában gyűrűzött és műholdas jeladóval is felszerelt, hibrid sast figyeltek meg és fényképeztek le Besenyszög határában (Jász-Nagykun-Szolnok megye, *Hajdú Tamás*) 2020. október elején. A madarat fióka korában gyűrűzték a Nyeman folyó deltája közelében 2020. júliusban. Az eset érdekessége, hogy egy vegyes költő pár fészkeben kelt ki a tojásból, a hím fekete sas, a tojó pedig békászó sas volt. A jeladó adatai alapján útja a Kárpát-medencéig Kelet-Lengyelországon át szinte egyenesen vezetett déli irányba. A jársági pihenőt követően

folytatta útját a déli határvidék felé. Magyarországon korábban egy lengyel színes gyűrűs fekete x békászó sas hibridet figyeltek meg.

Fotó: Hajdú Tamás

A két madárfaj igen közel áll egymáshoz, elterjedési területük átfedő zónájában viszonylag gyakran fordulnak elő egyes költő párok. A nálunk kis számban fészkelő, fokozottan védett békászó sas fészkelőterületének keleti határa nagyjából Oroszországig terjed. Vonuló madárfaj, afrikai telelőterületeit a Boszporusz irányából közelíti meg. A fekete sas leginkább Kelet-Európa és Közép-Ázsia sík vidékein fészkel, és Ázsia déli területeire vonul.

KIS LILE

Egy hazai jelölésű kis lilet fényképeztek le 2020. október végén Görögországban, a Pagasztikósz-öbölnél (*Giorgos Kouthouridis*). A madarat 2019 nyarán jelölték piros jelölőgyűrűvel a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr–Moson–Sopron megye, *Lukács Katalin Odett*). Ez az első hazai gyűrűs kis lile, amely megkerült Görögországban. A hazai madárgyűrűzési adatbankban tárolt korábbi megkerülések a Kárpát-medencétől nyugati, délnyugati irányban helyezkednek el, ez az első adat a Balkán-félszigetről.

A hazánkban rendszeres fészkelő kis lile vonuló madár, itthon március és október között lehet megfigyelni. A Kárpát-medencén átvonuló példányok elsősorban Észak-Európából érkeznek. Az európai állomány a telet Afrikában, elsősorban a Száhel övezetben tölti.

Fotó: Giorgos Kouthouridis

KÜSZVÁGÓ CSÉR

Egy itthon jelölt, színes gyűrűs küszvágó csért figyeltek meg 2019. augusztus elején Németországban, nem messze Lipcsétől, de csak 2020 őszén érkezett meg az adat a Madárgyűrűzési Központba. Ez volt az első magyar jelölésű küszvágó csér, amely megkerült Németországban. A madarat 2015 júniusában gyűrűzték fiókaként Bugyi határában egy kavicsbányatavon (Pest megye, *Benei Béla*).

Fotó: Pavel Panchenko

2020. szeptember közepén egy másik színes gyűrűs küszvágó csért fényképeztek le Ukrajnában, a Fekete-tenger partvidékén (Sviatoslav Nemzeti Park). A madarat 2020. júliusban gyűrűzték fiókaként Nyékládháza közelében (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, *Balászi Péter*). Ez a második hazai jelölésű példány, amely megkerült Ukrajnában.

A nálunk rendszeres fészkelő küszvágó csér hosszú távú vonuló, a telet Afrika partvidékein tölti. Az itthon jelölt példányok közül eddig három került meg Afrikában, a Dél-afrikai Köztársaságban, Namíbiában és Mozambikban.

MACSKABAGOLY

Egy elütött, gyűrűs macskabagolyt találtak 2020. nyár közepén Bátán (Tolna megye, *László Csaba*). A madár bal szárnyán néhány napos nyílt törés volt, így állandó lakója lett a Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány egyik röpdéjének Orosztonyban. Ezt a madarat 2007 júliusában gyűrűzték ugyancsak Bátán (*Csartos Csaba*). A kora akkor nem volt megállapítható, csak annyi, hogy 2007-nél korábbi évben kelt, hím macskabagolyról van szó. Jelenleg ez a legidősebb hazai gyűrűs, megkerült macskabagoly. A madarat 2016-ban és 2018-ban is visszafogták a bátai református templom tornyában (*László Csaba*). Az EURING (European Union for Bird Ringing) adatbankjában nyilvántartott legidősebb gyűrűs macskabagoly huszonkét éves volt.

Fotó: László Csaba

CSERREGŐ NÁDIPOSZÁTA

2020. augusztus közepén egy belorusz gyűrűs cserregő nádiposzáta fogtak vissza a Famosi Madárvártán (Pest megye, *Berecz Tibor*). A madarat tizenegy nappal korábban gyűrűzték Brest közelében. Ez az első belorusz gyűrűs példány, amely megkerült Magyarországon. Itthon eddig 390 külföldi jelölésű cserregő nádiposzáta került meg, ezek közül viszonylag kevés madár érkezett észak- és kelet-európai országokból. Közülük

kettőt Ukrajnában és egyet-egyét Finnországban és Svédországban jelöltek.

A cserregő nádiposzáta Európa nagy részén fészkel, a telet Afrikában, a Száhel régióban tölti. Az észak-európai fészkelők délnyugati irányba vonulnak, így a Kárpát-medencében csak elvétve fordulnak elő. Az itthon gyűrűzött cserregő nádiposzá-

Fotó: Berecz Tibor

ták közül számtalan került meg mind a délkeleti, mind a délnyugati vonulási irányból.

NÁDI TÜCSÖKMADÁR

Egy magyar gyűrűs nádi tücsökmadarat fogtak vissza 2020. augusztus végén Burgundiában, ezzel először került meg hazai jelölésű példány Franciaországban, és az eddigi náditücsökmadár-megkerüléseink közül ez a legnyugatibbi. A madarat 2019. szeptember közepén gyűrűzték a Fenékpusztai Madár-vártán (Zala megye, Benke Anikó). Magyar gyűrűs példányok a környező országokon kívül eddig Csehországban, Németországban és Olaszországban kerültek meg. A nádi tücsökmadár hosszú távú vonuló, a telet Afrikában, a Szaharától délre tölti.

KIS POSZÁTA

2020. szeptember elején egy svéd gyűrűs kis poszátát fogtak vissza a Fehér-tavi Ornitológiai Tábortan (Csongrád megye, Tokody Béla). Ez az első svéd gyűrűs kis poszáta, amely megkerült Magyarországon. A madarat tizenegy nappal korábban gyűrűzték Svédország déli részén, a Balti-tenger partvidékén. Itthon eddig angol, finn, dán, holland, izraeli, kenyai (Szudánban jelölt), lengyel és svéd gyűrűs példányok kerültek meg.

A kis poszáta eurázsiai elterjedésű madárfaj, kontinensünk jelentős részén fészkel. Vonuló, délkeleti irányban hagyják el Európát, és vonulnak az afrikai telelőterületeikre.

FÜGGŐCINEGE

2020. október végén egy olasz gyűrűs függőcinegét figyeltek meg a Kis-Balatonon (Zala megye, Gál Szabolcs). A nagy felbontású fényképeknek köszönhetően sikerült egyedileg is azonosítani a madarat, amelyet 2019. január elején jelöltek Ravennától nem sokkal délre, a tengerpart közelében. Korábban már több olasz gyűrűs példányt is visszafogtak hazánkban, de ez az első, amit megfogás nélkül, fényképről sikerült

Fotó: Gál Szabolcs

azonosítani. A függőcinegére két milliméter belső átmérőjű gyűrűt tesznek, így igazi kihívás volt a lefényképezése.

A függőcinege eurázsiai elterjedésű faj, Európának csak a legészakabbi, valamint egyes nyugati területein nem költ. Rövid távú vonuló, a telet Európa mediterrán területein tölti, de gyakran áttelel a Kárpát-medencében.

BARNA ZSEZSE

Egy Norvégiában gyűrűzött barna zsezsét fogtak vissza 2020. december közepén Budapesten, a 3. kerületi Csúcshegyen (Spilák Csaba). A madarat 2019. szeptemberben jelölték Stavangertől nem messze.

Fotók: Spilák Csaba

A barna zsezsze (*Carduelis cabaret*) korábban a zsezsze (*Carduelis flammea*) egyik alfaja volt (*Carduelis flammea cabaret*), de ma már külön fajként tartják számon. Magyarországon utoljára 1973-ban fogtak vissza norvég gyűrűs zsezsét. Emellett egy Finnországban gyűrűzött példány is megkerült itthon 1965-ben. Egy nálunk jelölt példányt pedig Oroszországban, Jekatyerinburg közelében fogtak vissza 1979-ben. Ezekről utólag nem eldönthető, hogy a zsezsze melyik alfajához tartoztak.

Magyarországon a zsezsze és a barna zsezsze észak, északkelet felől érkező téli vendég. Egyes években csak szóróványosan fordul elő, míg más, úgynevezett inváziós években nagy csapatokban látható.

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

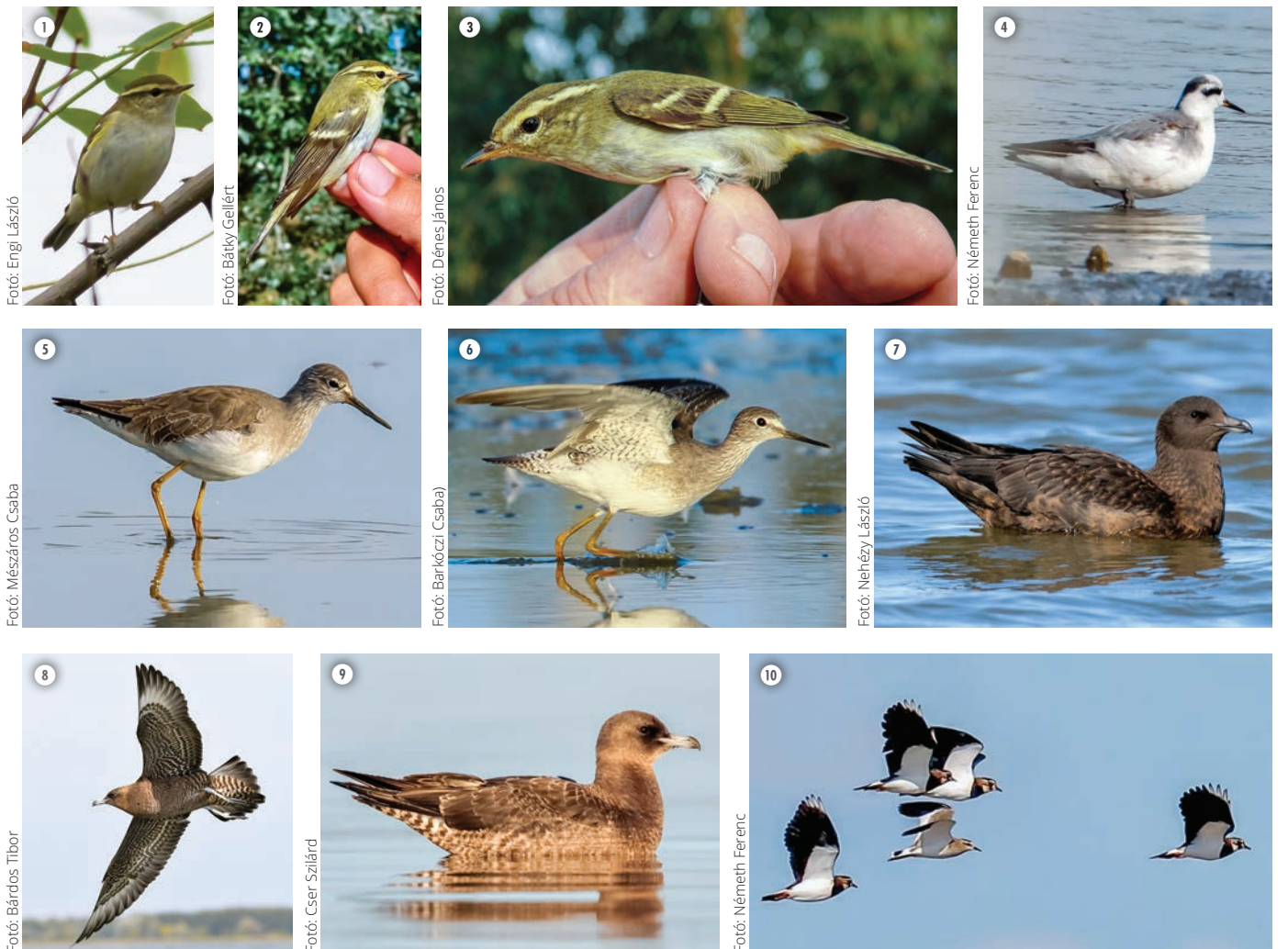
szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2020 októberének, novemberének és decemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

OKTÓBER

A hónap első napjaiban több helyen is felbukkantak vándorfűzikék: a Börzsönyben, Szokolya közelében (Selmeczi Kovács Á.), Szuhán (Molnár M., Hazafi D.) és a Makó határában lévő Montág-pusztán (Engi L. 1, Mészáros Cs.) egy-egy példányt észleltek, a Naszály melletti Ferencmajori-halastavakon (Bátky G. 2 és társai) és Szödligeten (Dénes J. 3) pedig egy-egy madarat fogtak és gyűrűzték. Október elején a kardoskúti Fehér-tónál egy feketeszárnyú székicsért (Gyarmati G.; Széll A.), a szakmári Dzsudva-halastavon két öreg és egy szubadult ékfarkú halfarkast (Tamás Á.), a Pátkai-víztárolón pedig egy téli tollazatú laposcsőrű víztaposót 4 figyeltek meg (Szász E. és mások), de az első héten még a tömörkényi Csaj-tavon tartózkodott a szeptemberben ott már látott sárgalábú cankó is (hatodik hazai adat, Mészáros Cs. 5 és mások 6). A hónap első hetében még láttak havasi sarlósfecskéket Debrecenben: a város nyugati részén ötöt (Veszelinov O. és társai), a Vénkert felett pedig hármat (Tar I.); de Szegeden (Újszeged)

is szem elé került még két példány (Mészáros Cs.). A szeptember utolsó hetében a Tisza-tavon felbukkant halfarkasok még októberben is hetekig megfigyelhetők voltak ott: a nagy halfarkast (tizedik hazai adat) 7 Sarud és Abádszalók térségében (Dusnoki K.; Mohácsi G. és mások), a fiatal szélesfarkú halfarkast 8 pedig Poroszló, Sarud és Abádszalók közelében látták (Mohácsi G. és mások) még a hónap harmadik hetében is. Az október első hetében az apaji Ürbői-halastavakon megjelent lilebíbicet 9-11 egész októberben ugyanott látták (Pánya Cs. és mások). A hónap második hetében is többfelé megfigyeltek vándorfűzikéket: egy-egy példányt láttak Komoró közelében (Gilányi G. 11), Ajkán (Vasuta G.), a tiszafüredi Tárkány-erdőben (Borza S.), Kisújszálláson (Kiss Á.), a hortobágyi Kónyai-erdőben (Oláh J. és társai) és a Hortobágyi-halastavon is (Oláh J.). Október második hetében Berettyóújfalu mellett (Andaháza) egy öreg dolmányos sirályt (Simay G.), a Pátkai-víztárolón egy terekcankót (Lukács M.), a Tisza-tavon

Fotó: Engi László

Fotó: Bátky Gellért

Fotó: Dénes János

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Mészáros Csaba

Fotó: Barkóczi Csaba

Fotó: Nehéz László

Fotó: Bárócs Tibor

Fotó: Cser Szilárd

Fotó: Németh Ferenc

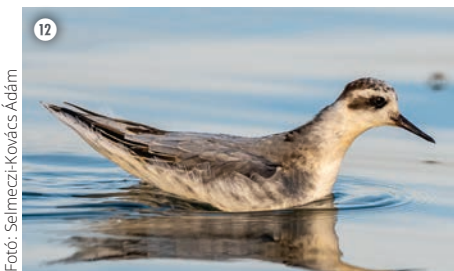

(Cser Sz. és társai) és a pusztaszeri Vesszős-széken (Csibrány B.) egy-egy laposcsőrű víztaposót (12), Apajon egy amerikai pettyeslilét (Schmidt A.), a szegedi Dóm tér felett egy havasi sarlósfecskét (Pintér P.) észleltek, a Dinnyési-fertőn pedig egy barna füzikét (kilencedik hazai adat) fogtak és gyűrűztek (Polgár M. 13, Fenyvesi L.). A hónap közepén a dávodi Földvári-tónál egy vándorfűzikét fogtak és gyűrűztek (Mórocz A. és társai), a Berettyóújfalu melletti Andaházán pedig egy öreg, téli tollazatú laposcsőrű víztaposót (Veszelinov O. és társai) és egy barna füzikét figyeltek meg (Simay G. és társai). Október harmadik hetében a kardoskúti Fehér-tónál ismét szem elé került egy feketeszárnyú székicsér (Kaczkó Á.), a Hejőpapi melletti kavicsbányatavon egy öreg halászsírályt (Balázi P., Katona G.), a Hortobágyi-halastavon egy öreg ázsiai petytyeslilét láttak (Ecsedi Z., Péntes J.), a szegedi Fehér-tónál

pedig egy erdei sármányt (a faj második előfordulása Magyarországon) fogtak és gyűrűztek (Fejes É., Szántó B. 14 és társai). Október negyedik hetében a szegedi Fehér-tavon egy vándorfűzikét (Engi L., Ampovics Zs.), a Hejőpapi melletti kavicsbányatavon egy másik, átszíneződő halászsírályt (Balázi P., Katona G.), a Hortobágyi-halastavon egy laposcsőrű víztaposót észleltek (Pinczés G. és társai; Simay A.), a szegedi Fehér-tónál pedig egy barna füzikét fogtak és gyűrűztek (Szántó B. 15 és társai). Október 26-án Magyarország madárfaunájára új, nálunk korábban még soha nem látott madárfajt, két szirtifecskét figyeltek meg és fényképeztek a Pomáz határában lévő Kő-hegy felett (Ilycsin L. 16). A hónap utolsó napjaiban Csepelen, a Ráckevei-Duna mellett egy vándorfűzikét (Pány Cs. és társai), Szeged mellett pedig egy szibériai heringsírályt láttak (Ampovics Zs., Mészáros Cs.).

Fotó: Gilányi Gábor

Fotó: Selmeczi Kovács Ádám

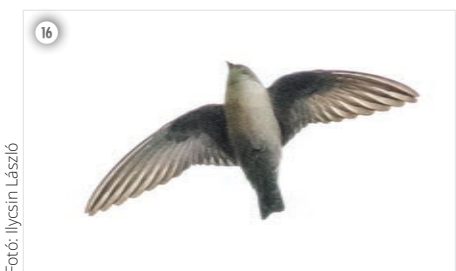
Fotó: Polgár Márta

Fotó: Szántó Bence

Fotó: Szántó Bence

Fotó: Ilycsin László

NOVEMBER

Az októberben Apajon feltűnt lilebibi még november első hetében is ott tartózkodott (Takács Á. és mások). A hónap első hetében a Hortobágyi-halastónál egy szibériai csilpcsalpűzikét (Molnár M. és társai; Oláh J.), a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon (Kecskés J., Tar J.), a Hortobágyi-halastavon (Molnár M.), az apaji úgynevezett Amerikai-tavon (Koleszár S. és társai) és Siófokon (Szász E. és mások) egy-egy fiatal csüllöt, az apaji Űrbői-halastavakon pedig egy vándorpartfutót láttak (Péntes L.). A tömörkényi Csaj-tónál egy kékfarkút (Vass T. 18), egy barna füzikét (Barkóczi Cs. és mások) és egy szibériai csilpcsalpűzikét figyeltek meg (Kóky B., Takács Á.), a kékfarkúnak ez az ötödik előfordulása Magyarországon. A november első hetében a Csaj-tavon felbukkant fiatal csüllő a hónap teljes hátralévő részében megfigyelhető volt ott (Bede Á. és mások). November második hetében Kunpeszér és Bugyi között (Hosszú-hát) egy sarkantyús pityert (19) (negyedik magyarországi előfordulás) láttak (Kiss Á. és mások). Ugyanebben az időszakban a szegedi Fehér-tavon egy fiatal csüllő (Barkóczi

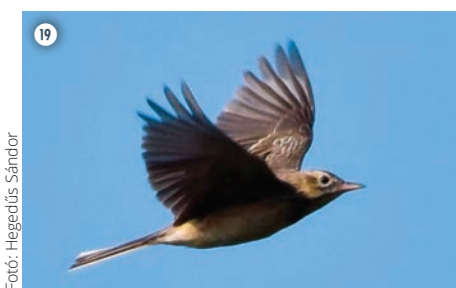
Cs. 20 és mások), a tömörkényi Csaj-tavon egy rövidcsőrű lúd (Bán N. 21 és társai) és egy laposcsőrű víztaposó volt megfigyelhető (Nagy T.), Kaposulán pedig egy szibériai csilpcsalpűzikét észleltek (Ölvedi Sz.). November harmadik hetében Baja mellett (Tamás Á. és társai), a tömörkényi Csaj-tónál (Vass T.), Balatonmáriafürdőn (Nyúl M. és társai) és a szakmári Dzsídva-halastónál (Tamás Á., Práger Cs.) is észleltek egy-egy szibériai csilpcsalpűzikét. Az ország több pontján kerültek szem elé fiatal csüllők november harmadik hetében: a Dinnyési-fertőn egy (Takács Á. és társai), a karcagi Kecskeri-víztárolón egy (Kiss Á.), a naszályi Ferencmajori-halastavon előbb kettő, majd a hónap hátralévő részében egy (Bátky G. és mások), a tatai Öreg-tavon (Csonka P.) és a székesfehérvári Vörösmarty-halastavon (Kovács N.) pedig szintén egy-egy példányt láttak. A hónap harmadik hetében egy sarki lúd is megfigyelésre került a Dinnyési-fertőn (Kisari Sz. és társai). November negyedik hetében megint csak több helyen észleltek szibériai csilpcsalpűzikét: a tiszalpäri Nagy-tónál (Vass T.), a karcagi Kecskeri-pusztán

Fotó: Sós Endre

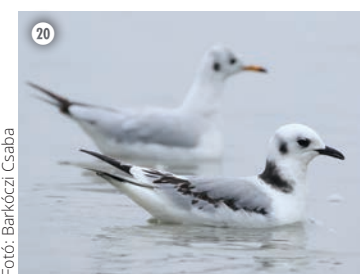
Fotó: Vass Tamás

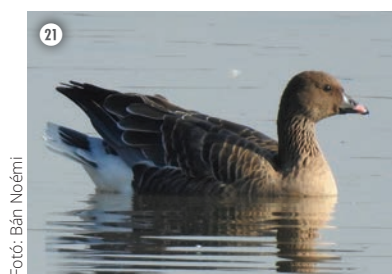
Fotó: Hegedűs Sándor

(Kiss Á.), a szakmári Dzsídva-halastónál (Tamás Á.) és a Dinnyési-fertőn (Laposa D.). A hónap negyedik hetében előbb a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon (Tar J.), majd az nagyhegyesi Elepi-halastavon (Szilágyi A.) láttak egy öreg halászsírályt, a Berettyóújfalu melletti Andaházán egy kishattyú-család (két öreg és két fiatal madár) bukkant fel (Simay G. 22), a tatai

Öreg-tavon pedig újra látták a fiatal csüllöt (23) (Lippai K. és mások). November utolsó napjaiban a Szegedi-fertőn (Gyarmati G. és társai) és a szegedi kommunálshulladék-lerakó területén is látták nyilván ugyanazt a halászsírályt (Barkóczi Cs. 24). Budapesten (Csepel) pedig egy szibériai csilpcsalpűzikét észleltek (Lendvai Cs. 25, Ozogány K.).

Fotó: Barkóczi Csaba

Fotó: Bán Noémi

Fotó: Simay Attila

Fotó: Szász Előd

Fotó: Barkóczi Csaba

Fotó: Lendvai Csaba

December

A hónap legelején még látták a tömörkényi Csaj-tavon a november eleje óta ott tartózkodó fiatal csüllöt (Szántó B. 26, Hódsági A.), a naszályi Ferencmajori-halastavon időző csüllöt (27) pedig december közepéig lehetett ott megfigyelni (Bátky Gellért és mások). A Szeged környékén november végén feltűnt öreg halászsírályt (28) december elején még látták a szegedi kommunálshulladék-lerakó területén (Barkóczi Cs., Simon O. J.), illetve a Szegedi-fertőn is (Kiss O.). A hónap első hetében többször láttak egy szibériai csilpcsalpűzikét Budapesten (Csepel) a Ráckevei-Duna mellett (Kóky Sz. és társai). December első hetében előbb Orosháza felett (Kaczkó Á.), majd többször a kardoskúti Fehér-tavon (29) (Kaczkó Á., Sándor B.; Enyedi R.), illetve a tótkomlói Nagykopáncsi-pusztán (Molnár Á.) figyeltek

meg két öreg kishattyút, de Baks határában (30) (Levelény) is időzött egy hétig egy kishattyú-család három öreg és két fiatal példánnyal (Nagy T. és mások), amelyeket a tömörkényi Csaj-tavon is láttak (Bán N. és társai). Ugyancsak december első hetében jelent meg a Velencei-tavon (Gárdony) az az öreg dolmányos sirály, amelyet aztán az év végéig meg lehetett ott figyelni (Laposa D. és mások). December második hetében egy szibériai csilpcsalpűzikét észleltek a budapesti Népszigeten (Horváth L.), a tatai Öreg-tavon (31) pedig egy rövidcsőrű lúd tűnt fel, amelyet a hónap végéig többször is láttak (Lippai K. és mások). A hónap harmadik hetében többször sikerült megfigyelni egy fiatal dolmányos sirályt is a tatai Öreg-tavon (Németh F., Varga T. és mások).

Fotó: Szántó Bence

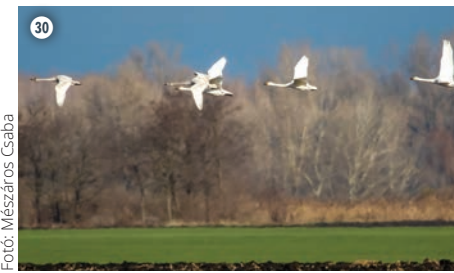
Fotó: Ilycsin László

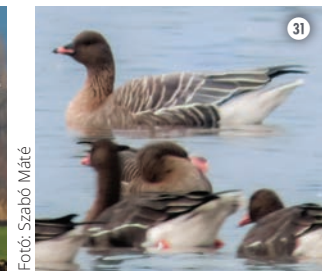
Fotó: Mészáros Csaba

Fotó: Mészáros Csaba

Fotó: Mészáros Csaba

Fotó: Szabó Máté

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

BALKÁNI GERLE KÖLTÉSE ESŐBEÁLLÓN

A fertőújlaki Nyéki-szállás melletti kilátó szomszédságában található esőbeálló gerendáján, nagyjából két méter magasan balkáni gerle kezdett költésbe 2020. március végén. Valószínűleg a COVID-19-járvány következtében lecsökkent turistaforgalom miatti kisebb zavarás tette lehetővé ottani fészkelését.

Fotó: György Előd

György Előd

BALKÁNIGERLE-KÖLTÉSEK VILLANYOSZLOPOKON

Az MME Veszprém Megyei Helyi Csoportja 2020-ban is felmérte a megye fehérgólya-állományát, illetve meggyűrtük a fiókákat. Eközben két településen is találtam villanyoszlopon fészkelő balkáni gerlét; az egyiket június 25-én Szentkirályszabadján egy beton villanyoszlopban, míg a másikat

Fotók: Móczár Balázs

június 18-án Káptalantótiiban egy fa villanyoszlopra szerelt gólyafészektartó tövében. Egy harmadik, minden bizonnyal szintén balkánigerle-fészket Külsővaton is találtam, de abban a madarat nem láttam, ezért nem állíthatom biztosan, hogy azt is balkáni gerle építette.

Móczár Balázs

BARÁZDABILLEGETŐ FÉSZKELÉSE FENYŐFÁN

Ibrányban, a szüleim házánál az ablakból kinézve láttam, hogy egy szénecinegepár először foglalta el az udvaron évek óta üresen lévő odút 2020. április 19-én. Ekkor vettem észre azt is, hogy egy rozsdafarkúpár is az eresz alatti odúba hordja a fészekanyagot, majd egy barázdabillegetőt vettem észre, amint a ház melletti hullámpalás előtetőn mászkál. Először nem tulajdonítottam nagyobb jelentőséget ennek, de az, hogy az ott összeszedett, korábban a tetőfelújítás alkalmával ledobált háziveréb-fészekmaradványokkal a kerítés mellett álló, körülbelül hat méter magas ezüstfenyő felső harmadába repült vele, furcsa volt nekem. Miután ezt többször is megismételte, beszaladtam a masinámért, és megpróbáltam dokumentálni. A fészek minden bizonnyal megépült, mert tizenkét napra rá egy szarka odaszállt. Ezt én az ablakból láttam, és akkor elzavartam a madarat, de mivel később nem láttam az etető billegetőket, vélhetően visszatért, és „kirabolta” a fészket.

Fotó: Rutkai Tamás

Rutkai Tamás

FÓLIÁN FÉSZKELŐ GÓLYATÖCS

A jászárokszállási tejelőszarvasmarha-telepen – ahol állatorvosként dolgozom – van egy kis tocsogós rész, amelyet részben egy árok, részben a csapadék táplál. Az eső nyilván trágyát is mos bele, úgyhogy elég sok a plankton benne, ezért tele is van partimadárral. A szél valamikor belefújott egy darab silótakaró fóliát is, amelyre 2020 tavaszán ráköltött egy gólyatöcspár. Csak ez a pár volt ilyen „hulladékkezelő”, a többi három szokványos helyen fészkel. Mind a négy párnak kikeltek a fiókái, vezetgették is azokat, de a sok vándorpatkány, házi macska és a varjúfélék egy kivételével az összes fiókát elhordták.

Fotó: Koleszár Balázs

Koleszár Balázs

FÜRJ SZEPTEMBERI KÖLTÉSE CSÁKVÁR HATÁRÁBAN

2020. szeptember 17-én a Pro Vértes természetgazdálkodási ágazatának munkatársa, Tilly Balázs lucernakaszálást végzett Csákvár Temetőlapos nevű dűlőjében. Az idén tavasszal vetett nagyon gazos lucernában a traktor láncfüggönyös vadriasztója előtt két nagy és két kisnyúl, a közeli fácántelep fájainak mellett két fűrj is felugrott, és átrepült a szomszédos, még kaszálatlan területre. A késői időpont ellenére a traktoros kiszállt, és ellenőrizte a felugrás helyét. Legnagyobb meglepetésére a traktor előtt nyolc apró, még röpképtelen, szaladgáló fűrjcsibét talált. Időközben a két öreg madár visszarepült

a közelbe, és csalogatni, vezetni kezdte a visszatérő traktor elől a csibéket. A kezelőszemélyzet elkötelezett hozzáállása és a láncfüggönyös vadriasztó ez esetben is megteremtette a lehetőségét annak, hogy a kis család felnövekedve nekivág-hasson az őszi vándorlásnak.

Viszló Levente

FÜRJ SZEPTEMBERI KÖLTÉSE SZÉKESFEHÉRVÁR HATÁRÁBAN

2020. szeptember 12-én Székesfehérvár határában lekaszált lucernatáblán végeztem rendszert. Késő délelőtt a traktor előtt levő megszáradt szőnyegrend alól előbújt egy apró madár. Rögtön megálltam, így a diónyi, legfeljebb egy-két napos fióka be tudott szaladni a szomszédos bűvösárbá. Élénk, narancssárgás árnyalata, illetve döbbenetesen kis mérete alapján fűrjnek határoztam. Utánamentem, hogy alaposabban szemügyre vegyem, de egy felnőtt fűrj rebent fel előlem. A keresés azonnal abbahagytam, a fióka felbukkanásának helyét érintetlenül hagyva gyorsan befejeztem a munkát. Ökológiai gazdaságunkban a fűrjek elsősorban a gabonaféléket kedvelik, 2020-ban például két rivális hím egy héthek-táros lucernatábla két szélén levő árpa- és búzaállományból feleselt egymásnak. Gabonaaratás után, azaz a nyár második felében az esetleges pótköltésekre csak az ekkor is magas lucernában van esély. A mostani tapasztalat azt mutatja, hogy a madárbarát kaszálási megoldások (alternálókasza, kiszorító kaszálási irány, láncfüggönyös vadriasztó) még szeptemberben sem feleslegesek.

Kovács Gergely Károly

FÜSTI FECSKE MINT KAKUKKGAZDA

Ópusztaszeri tanyánkon tizenhét éve – mióta ott lakunk – nyomon követem az ott költő három-négy pár füstifecske költéseit. Így volt ez 2020-ban is. Ebben az évben négy pár kezdett költésbe a tyúkólakban, a tornácban és a használaton kívüli istállóban. Június során sikeresen ki is röptettek, az első fészkelő 2-án repült ki. Ez a pár a hónap közepén kezdett másodköltésbe az egyik tyúkólban, egy tavaly használt fészkekben. Tőle mindössze másfél-két méterre egy szintén régi fecskéfészkekben házi rozsdafarkú ült ekkor már kelés előtt álló tojásait. Június 27-én az öt fecsketojásból egy fióka szokatlanul korán kelt ki. 30-án meglepődve tapasztaltam, hogy csak egyetlen fióka van a fészkekben, a többi fióka, illetve tojás eltűnt. Jobban szemügyre véve a környezetet, a fészkek alatt megtaláltam egy elpusztult fiókát és két tojást. Ekkor már felvetődött bennem, hogy esetleg kakukk tojt a fecskéfészkekbe, amit megerősített az egy szem fióka gyors növekedése, tollasodásakor pedig már bizonyosságot szerezhettem erről. A kakukkfióka július 17-én, még kissé

Fotó: Bakoczi Csaba

Fotó: Nagy Tamás

tokosan repült ki a fészekből, amely ekkor már igen szűk volt neki. A fészek pereme és a mennyezet között mindössze négy-öt centiméter hely volt. Kezdetben a tyúkóltrán üldögélve várta az etetések, majd másnap kirepült a közeli eperfára. A sűrű lombok között már kissé nehezen férték hozzá a fecskék, de rendületlenül etették tovább. A következő napokban reggeltől estig hallatta kéregető hangját valamelyik közeli fáról. Július 21-én már csak ritkán hallottuk, 22-én pedig már egyáltalán nem szólt. Nem hinném, hogy ilyen gyorsan önállósult. Talán a szülők nem tudták megfelelően etetni a sűrű lombok között, vagy más okból hagytak fel az etetéssel, de akár egy ragadozó is elkaphatta. Mindenesetre a fák alatt nem találtam tetemet vagy tollakat. A fecsképár július végén, augusztus elején pótköltésbe kezdett. Négy tojást raktak, de ezekből három hét után sem keltek ki fiókák. Megvizsgálva kiderült, hogy mind terméketlen. Másnapra a fecsképár elhagyta költőhelyét.

A füstifecske mint kakukkgazda ritka jelenség. E költések nagy része valószínűleg nem vezet sikerhez, így a kakukknak nem éri meg fecskéfészket választani. Ebben az esetben is feltételezhető, hogy a már ott költő házi rozsdafarkú vonzotta be a kakukkot a tyúkólba, és így talált rá a friss tojásos fecskéfészkekre.

Nagy Tamás

KAKUKKFIÓKA KÖMŰVESÁLLVÁNYRA ÉPÍTETT HÁZIROZSDAFARKÚ-FÉSZKÉK

A szentkozmadombjai faluházat felújítás és bővítés miatt felállványozták. A falazáshoz használt vasállványzat udvar felőli oldalára, az épületen belül a plafon alá, fészket rakott egy házirozsdafarkú-pár. Az állványzat elbontásakor vették

Fotók: Darázs Zsolt

észre, hogy a fészek lakott. Mivel a munkálatokat végző Kuti István kömüvesmester nagy állatbarát, a fészket a készülő ablaknyílásba helyezte át, és akkor vették észre, hogy valami furcsaság van abban, nevezetesen egy kakukkfióka. Káli Lajos polgármester értesítése után felkerestem a fészket, és abban 2020. július 21-én meggyűrttem a kakukkfiókát, miközben a „szülők” határozottan támadtak, illetve a zavarás megszűnése után szorgalmasan etették tovább a fiókát.

Darázs Zsolt

KAKUKKFIÓKA HÁZIROZSDAFARKÚ-FÉSZKÉBEN, KEMENDOLLÁRON

Több mint tíz évvel ezelőtt lakossági telefonbejelentést kaptam Kemendollárból, hogy valami „szörnyűség” van egy házi rozsdafarkú fészében. 2008. június 19-én felkerestem a helyszínt, és egy kakukkfiókát találtam a fészékben. A házi

Fotók: Darázsai Zsolt

rozsdafarkú fészke az oldalról nyitott – naponta használt – nyári konyhában volt. A kakukkfióka szerencsésen kirepült.

Darázsai Zsolt

KAKUKKOT NEVELŐ HÁZI ROZSDAFARKÚ

Solton, a település szélén lévő házunk fatárolójában lévő házirozsdafarkú-fészékben kakukkfiókát fedeztem fel 2020. június 6-án. A hozzánk legközelebbi erdő a Duna árterében van, a ház körül gyepes-fás terület terül el, kakukkot a házunk környékén gyakran látunk. A kakukkfióka július 1-jén kirepült, a pótszülők még tovább etették az udvaron.

Fotó: Kecskés Imola

Kecskés Imola

KÉK ÉS VÖRÖS VÉRCSE ÖSSZETOJÁSA

Szalakótaköltések ellenőrzése során néhány vércseládát is megnéztünk Apaj határában 2020. június 12-én. A szintén a területen költő hatfő-kás vörösvércse-fészkek gyűrűzése után egy másik, látszólag üres ládához is felmentünk, amelyből egy tojó kék vércse repült ki. A madár nyolc tojásról ugrott le, amelyből négyet kék vércse, a többit pedig vörös vércse tojásaként azonosítottunk. A megfigyelés után tizenegy

Fotó: Lendvai Csaba

nappal újra ránéztünk a ládára, de a költés sajnos megghiúsult. Valószínűleg ugyanez a kékvércse-pár az említett ládától nem messze később sikerrel költött, és két fiókát nevelt fel.

Lendvai Csaba

KÉK VÉRCSEK KÖLTÉSI KÍSÉRLETEI C TÍPUSÚ ÉNEKSMADÁR-ODÚBAN

A Görbeháza határában lévő odútelepemen Besztercei Andrea és Németh Zoltán közreműködésével két C típusú odúban is kékvércse-költést tapasztaltunk 2020-ban. Nagyon meglepődtünk a 12x12 cm-es alapterületű odúból kirepülő vércsüket látva. Egyik odúban négy, a másikon három tojáson kísérelték meg a madarak a költést. Mindkettő sikerte-

Fotók: Zsíros Sándor

C odúban kotló kékvércse-tojó

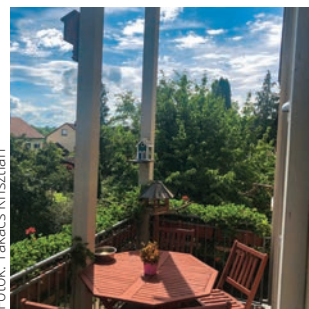
Szalakóta- és kékvércse-tojások egy vércseládjában

len maradt, egy fióka sem kelt ki a tojásokból. Feltételezzük, hogy a vércsetojók a helyszüke miatt nem tudták rendszeresen melegíteni a tojásokat. A szokatlan költési kísérletek oka minden bizonnyal a költőhelyhiány volt. A telep hatvankét vércseládjának mindegyikében volt költés, több ládjában két alkalommal is. Szalakóták két esetben foglaltak el a kék vércsétől tojásos ládákat, egyik esetben a tojások kidobásával, a másik esetben a kék vércséké mellé rakva a saját tojásaikat, valamint kék vércsék is költöttek csókáktól, illetve vörös vércsétől elfoglalt ládjákban a fiókaik elpusztítása után. Érdekes ugyanakkor, hogy a néhány száz méterre lévő vetésivarjútelepen nem költöttek kék vércsék, és a néhány kilométerre lévő vércsetelepeken is maradtak üres ládák.

Zsíros Sándor

KERTI ROZSDAFARKÚ KÖLTÉSE B ODÚBAN

Északnyugat-Bajorországban élő magyar család vagyunk. Orbán Zoltán, az MME munkatársa – tudtán kívül – az internet segítségével szeretett meg velem a madarakat évekkel ezelőtt. Cikkeit és videóit számtalanszor elolvastam, megnéztem, minden könyvét megvásároltam. A kertünket én is madárbaráttá tettem, ami igazán nem igényelt sok és nagy ráfordítást. Legelső odúm egy szakszerűtlen és drága, leginkább a B odúhoz hasonló kis házikó volt, mely természetesen nem túl időjárásálló, de egy-két idényt talán

Fotók: Takács Krisztián

még kibír. Az utóbbi években két sikertelen költési kísérlet volt már benne (széncinege és kék cinege). 2020. június 6-án vettük észre, hogy egy kertirozsdafarkú-pár intenzíven és nagy mennyiségben fészekanyagot hord az odúba. Az építést másnapra be is fejezték. Miután már lassan három hét telt el, 2020. június 27-én belefényképeztem az odúba, amit észrevétlenül megtenni nem volt könnyű, mert bár a teraszt a zavarás elkerülése érdekében azóta nem használtuk, a hím azonnal örködni kezdett, ha a tojó táplálkozás és ivás céljából elhagyta az odút. Mivel télen erről a terasról etetek (látszik is az etető a képen) és itatok is már három éve, kialakult egy viszonylag állandó és magas, egész éves madárforgalom. A hím intenzíven őrizte a fészket a házikó előtt ülve, a teraszra tévedő összes madarat (széncinegék, házi verebek, a szomszéd ház tetőzetének széldeszékja alatt fészkelő házirozsdafarkú-pár hímje) azonnal elkergette. A költés sikeres volt, és mind az öt fióka kirepült.

Takács Krisztián, Németország

SZALAKÓTA FÉSZKELÉSE HOLT FÁBAN

Mesterséges szalakótaodúk ellenőrzését végeztük Tass, Kunszentmiklós és Kunpeszér térségében Lendvai Csabával, Sarlós Dáviddal és Sztréhárszky Lilivel 2020. június 22-én. Az egyik mesterséges odú ellenőrzése közben, amely lakatlan

Fotók: Csesznik Bence

volt, egy, a mellettem lévő holt fából kirepülő szalakótára lettem figyelmes. Ellenőrizve az odút abban négy szalakóta-tojást találtunk. A költés későbbi eredményéről sajnos nincs információnk.

Csesznik Bence

SZÉNCINEGE ÉS ÖRVÖS LÉGYKAPÓ ÖSSZETOJÁSAI

A MME Börzsönyi Helyi Csoportja a működési területén több száz mesterséges odút helyezett ki. Az odútelepek idej ellenőrzése során, 2020. május 8-án, két odúban találtunk úgynevezett összetojást. Az egyikben nyolc széncinegetojás mellett két

Fotók: Dénes János

örvöslégykapó-tojás, a másikban hat örvöslégykapó-tojás mellett egy széncinegetojás is volt. A későbbi ellenőrzésnél kiderült, hogy mindkét odúban csak a többségben lévő tojásokból kelt fiókák nevelkedtek fel.

Dénes János

Fotó: Dénes János

SZÜRKE LÉGYKAPÓ KÖLTÉSE A KESZTHELYI STRANDON

Nem tudom, mennyire számít érdekesnek vagy szokatlannak az a szürke légykapó, melynek fészket a keszthelyi Városi Strandon fedeztük fel három-negy méter közötti magasságban egy villanyvezeték kötődobozán 2020. július 11-én. Gondolom, amikor odaköltözött, még nem sok ember járt arra, hiszen elég későn jött a jó idő, de mire a fiókák kikeltek, bizony nagy lett a jövés-menés. Azért a szülők kitartóan etették a két fiókát (legalábbis mi két nagyra tátott csórt láttunk a fészékben).

Szekeres Rita

Fotó: Pesti Gábor

TÖVISSZÚRÓ GÉBICS RITKA FÉSZEKALJA ÉS FÉSZEKANYAGA

A töviszúró gébicsek fészkelése elég rapszodikusra sikeredett 2020-ban. Medárd napjáig szinte aszály volt, utána pedig gyakran es sok csapadék hullott. Ez általában kevés madárfajnak kedvező, a gébicseknél pedig 70–80%-os pusztulást eredményezett Győr-Likócspusztán. A képen látható ritka fészkek vadrózsára épült. Ez a bokor a gébicsek által különösen kedvelt, megfigyeléseim kezdete óta minden évben volt fészkelés rajta, az éppen tulajdonos párnak csak harcok árán sikerült megtartania a bokrot és a revírt. A madarak idén viszonylag későn, csak május harmadik dekádjában kezdtek fészkelni. A tojó előtte gyakran kiült a bokorra, ahol ráérősen pihentetett. A június eleji fészkelőellenőrzéskor meglepve láttam, hogy csak két tojásos tojó, ami fele vagy kevesebb mint fele a szokásosnak, pedig biztosan első költésről beszélünk. Első költéskor eddig még háromtojásos fészkek találtak, csak pótköltésben. A két fióka szerencsésen kirepült. A júliusi ellenőrzéskor, mivel a kirepült fiókák már nem tartózkodtak a közelben, leszedtem az elhasználtodott fészket. Ekkor ért a másik meglepetés: a fészkek belseje szinte csak vaddisznósörtével volt kibélelve, amelyből a fészkek külsejébe is jutott bőven. Az elmúlt harmincnégy évben ilyen fészket még nem találtam, illetve bizonyosan első költésben még kéttojásos fészkek sem. A pár harmadik érdekessége a hím madár volt, amelyik gyakran használta a nádas vadászterületnek. A fészkes vadrózsabokor pont a nádas és a füves terület között van.

Vizslán Tibor

Fotó: Vizslán Tibor

NIGÉRIAI TERMÉSZETVÉDELMI ALAPÍTVÁNY (NCF)

A Nigériai Természetvédelmi Alapítvány (NCF) az ország első, tagsággal rendelkező, a természetvédelmet és a fenntartható fejlődést középpontba állító civil szervezete. A BirdLife, a WWF és az IUCN tagjaként válik lehetővé szervezetünk számára, hogy megvalósítsuk vízióinkat, teljesítsük küldetésünket. Az NCF és az illetékes kormányzati szervek együttműködése tette lehetővé a Nemzeti védelmi stratégia kidolgozását, a veszélyeztetett fajok törvényi védelmét, továbbá a nemzeti parkokról szóló törvény és a Nemzeti erdőstratégia megújítását, valamint egyéb, az erdőkkel kapcsolatos politika támogatását. Kidolgoztuk a Nemzeti környezeti nevelési

Nemzetközi keselyűvédelmi nap 2019-ben Sokoto piacán (fotó: NCF-archívum)

stratégiát és számos, különböző korosztályoknak szóló oktatóanyagot készítettünk. Részt vettünk a Ramsari egyezmény aláírásának előkészítő munkáiban, vezető szerepünk volt a Szövetségi Környezetvédelmi Minisztérium megalapításában, kidolgoztuk a Niger-delta természetvédelmi és fenntartható fejlődési programját (NDCSD), hogy jelezzük a paradigmaváltás szükségességét. Itt bemutattuk, hogy a gáz- és olajfüggőség helyett a biodiverzitás megőrzése és bemutatása nemcsak a természetnek jó, hanem a munkában résztvevőnek is biztos megélhetést kínál. Az NCF a nehezen elérhető, távoli területek területi munkáját támogató tizenhat csoporttal éri el az ottani közösségeket, és segíti természetvédő munkájukat.

Hadejia-Nguru vizes terület (forrás: Google Maps)
Fent: Látogatók Lekkiben (fotó: Paul Odijie)

Nigériában huszonhét fontos madárelőhely (IBA) van, és több mint öt éve szervezetünk monitorozza ezek területének 85%-át. Ez nemcsak a madárvédelem, de a biodiverzitás szempontjából is fontos, és reméljük, hogy a munkánk eredményeinek bemutatása lehetővé teszi, hogy a még nem védett IBA-területek is megkapják a védettséget.

A tulajdonunkban lévő Lekki Környezetvédelmi Központot (78 hektár) 1990-ben hoztuk létre, mely egyike Afrika legjelentősebb és legváltozatosabb városi natúrparkjainak. A 401 méter hosszú lombkoronásvíny látványos területeket mutat be, és az ökoturizmus, valamint az eredeti hazai fajokkal való visszaerdősítéssel a valaha volt biodiverzitás visszaállításának példája lett. Az Omo Erdei Rezervátum (550 km²)

Támogatjuk a gyümölcsfák ültetését, hogy kevésbé függjenek az ott élők az erdőktől – itt vadmanagót ültet egy abrakai farmer (fotó: NCF-archívum)

egyike Nyugat-Nigéria utolsó megmaradt erdeinek. Technikai partnerként segítettük egy vadvédelmi rezervátum létrehozását a parkon belül, és ezt 1989 óta működtetjük. A kezdetektől fogva mi kezeljük a 2001-ben az ottani erdők megvédésére létrehozott Finima Natúrparkot (10 km²) és 2003-tól a Becheve természetvédelmi területet (132 hektár). A Hadejia-Nguru vizes terület védelmi programja (3500 km²) [nagyjából Heves megye nagyságú – a szerk.] kiemelt programunk. A terület

Vízimadárszinkron a Hadejia-Nguru vizes területen (fotó: NCF-archívum)

fontos mind a fészkelő, mind a vonuló és telelő vízimadarak számára. Az afrikai vízimadár-szinkronmegfigyeléseken 377 madárfaj 200 000 és 325 000 közötti számú példányát figyeltük meg. Fülöp herceg a WWF elnökeként 1989-ben meglátogatta a területet, és nagyra értékelte a munkánkat, amelynek célja az élőhelyfejlesztés mellett a természeti források fenntartható módú felhasználásának elősegítése, valamint a legjobb működtetési és védelmi módszerek elterjesztése.

Oladapo Soneye

Fordította és összeállította:
Madas Katalin

Előző számunk
nyertese:
Szabó Júlia
(8 év)
A megfejtés: 11

élénk
narancs-
színű
alsótest

A CIGÁNYCSUK A
GAZOS-BOKROS,
VÁLTOZATOS, NYÍLT
TERÜLETEK MADARA,
MÁRCIUSTÓL ITT
TALÁLKOZHATSZ
VELE.

2021. tavasz

finom,
apró
csőr

fekete fej
és torok,
feltűnő
fehér
nyakfolt

11,5-13 cm

Tudj meg
többet a
cigány-
csukról itt:

CSIPOGO.HU

Fotók:
Kovács Norbert
Mészáros József
Ifj. Oláh János
Orbán Zoltán
Pixabay

Szerkesztés,
illusztrációk:
Juhász Lilla
Csitneki Balázs

2021:
A CIGÁNYCSUK
ÉVE

barna fej,
piszkosfehér,
elmosódott
nyakfolt

pettyezett,
melegbarna
farcsík

halvány
rózsaszínes
begy és mell

MADÁRBARÁT
ÉLŐHELYEK...

...VAGY
SIVÁR
SZÁNTÓK

Ebben a
játékban
csak együtt
nyerhettek!

Társas-
játék az
utolsó
oldalon!

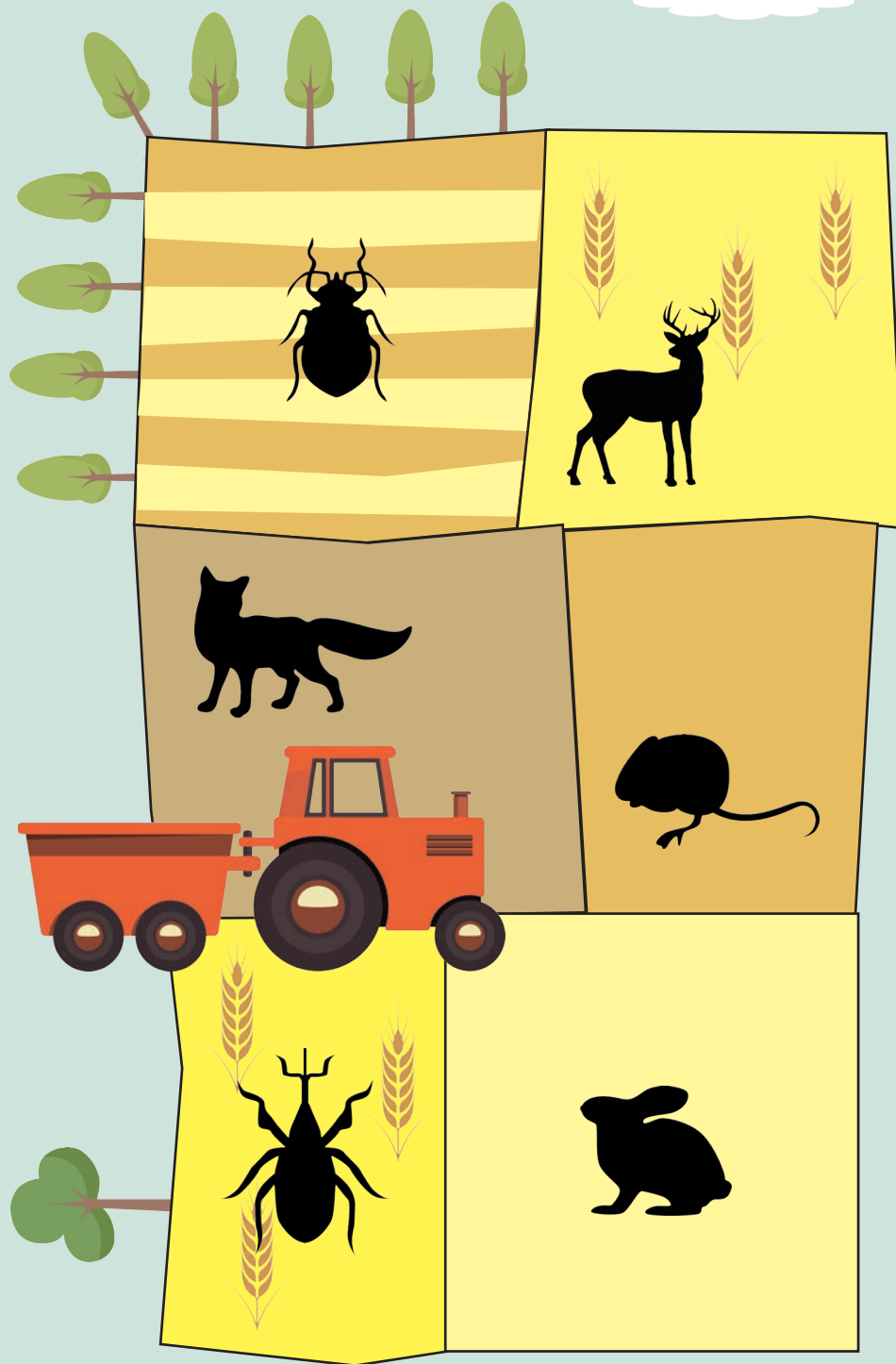

A VÉGTELEN SZÁNTÓFÖLDTŐL....

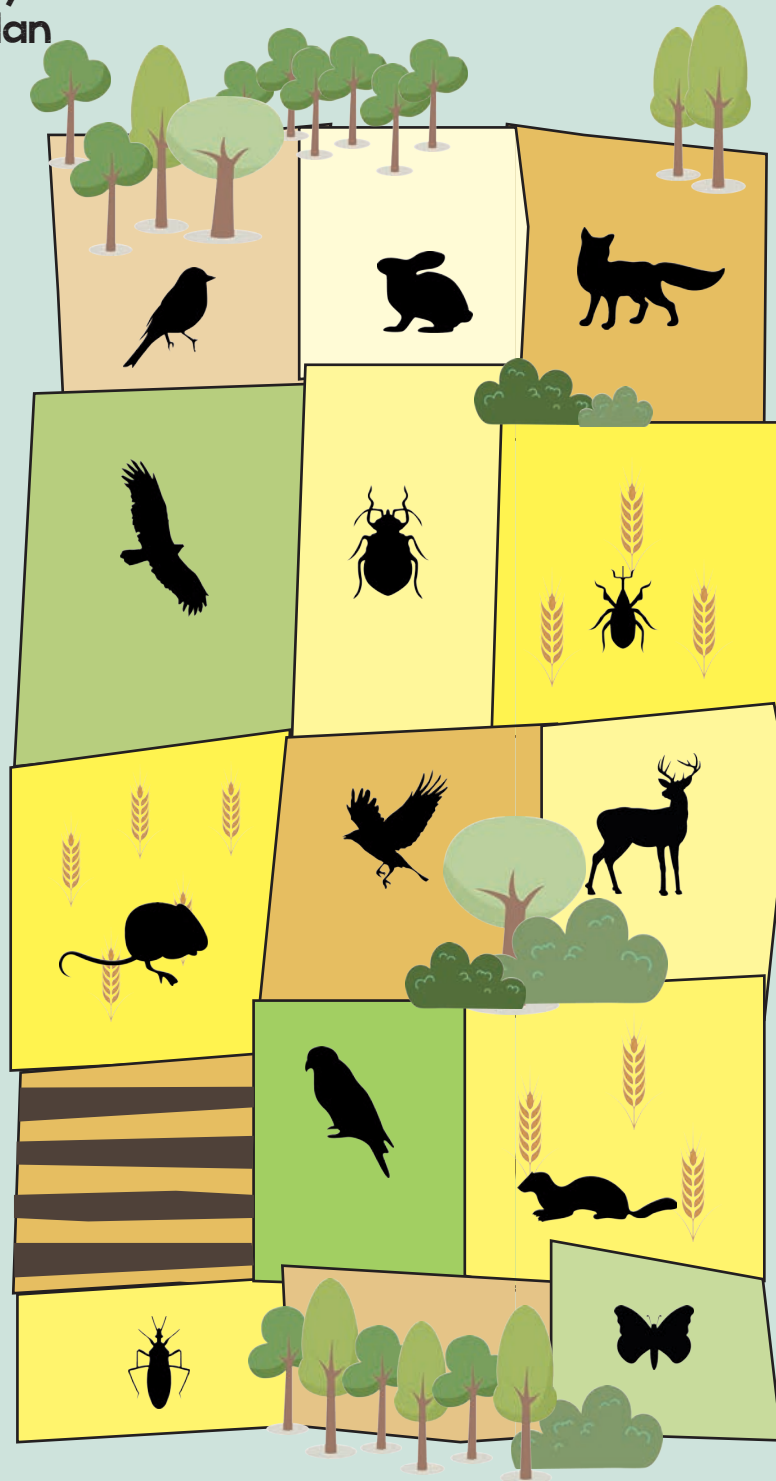
...A MADÁRBARÁT ÉLŐHELYEKIG

A cigánycsuk mellett velük is találkozhatasz egy madárbarát mezőgazdasági területen:

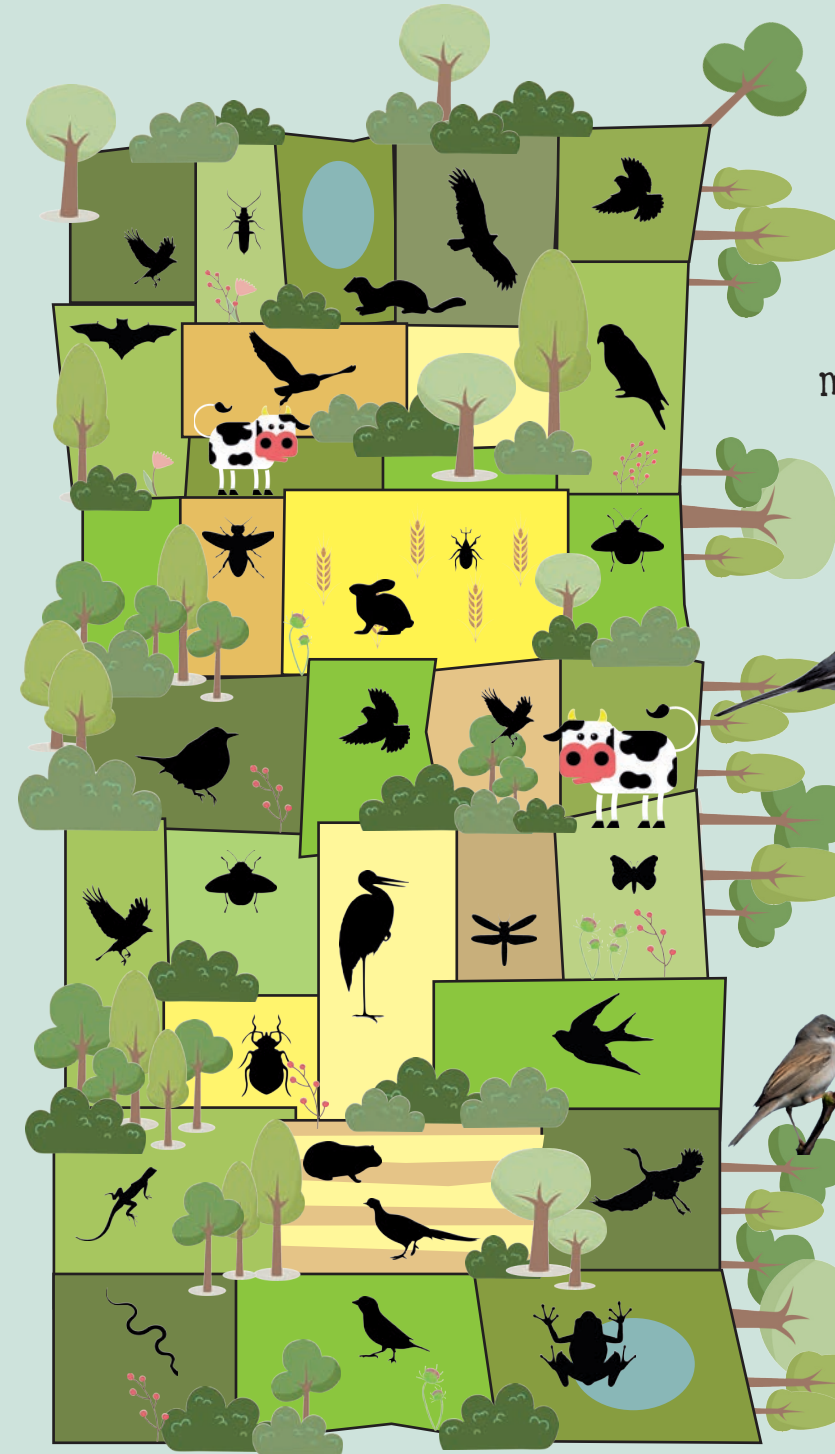
Számos madárfajt segíthetünk, ha a mezőgazdasági területeken sűrű bozótosokat, facsoportokat, vadvirágos foltokat hagyunk meg. Ha azonban minden talpalatnyi területet átalakítunk szántóföldre, ahol végeláthatatlan sorokban egyféle növényt termesztünk, akkor nem csak a madarak, de sok más élőlény is el fog tűnni.

1 Sivár szántóterület, amely csak keveseknek nyújt bűvőhelyet és táplálékot. A termesztett növények védelmére használt vegyszerek, mérgek a rovarokat és a rovarokkal táplálkozókat is tizedelik.

2 A cserjék, facsoportok és kaszált füves területek számos rovar- és madárfajt vonzanak. Azonban ha nagy területű szántók választják el ezeket egymástól, akkor nem válnak fajokban gazdag élőhelyekké.

3 Egy változatos, mozaikos tájban a szántóföldek mellett helyet kapnak a sűrű cserjések, idős facsoportok, vadvirágos területek, gyümölcsösök, patakok, mocsarak és legelők. Ennyi eltérő élőhely rengeteg rovarnak ad otthont, és ezzel sok-sok madárfajnak is. Ezek valóban madárbarát élőhelyek.

JUTTASSÁTK EL EGYÜTT A MADARAKAT A FÉSZKELŐHELYRE!

A játékhoz szükségetek van bábukra és 1 dobókockára.

Egy mezőn csak egy játékos tartózkodhat.

START: a mező alján lévő színes négyzetek
CÉL: a mező tetején lévő színes négyzetek

Egy körben minden játékosnak 2 dobása van: az elsőt előre, a másodikkal oldalirányba haladjatok. Átlósan és lefelé nem haladhattok, és csak addig léphettek, amíg akadályba nem ütköztök (tábla széle vagy sárga mező). Ha előre felé nem tudtok lépni, akkor az első dobást hagyjátok ki. Az oldalirányú dobással balra vagy jobbra léphettek, de ha csak az egyik irányba tudtok lépni, akkor is lépnetek kell, még ha így távolodtok is a céltól. Ha balra és jobbra is akadály van, akkor a második dobást ki kell hagynotok.

SÁRGA SÁVOK: ezekre nem léphettek

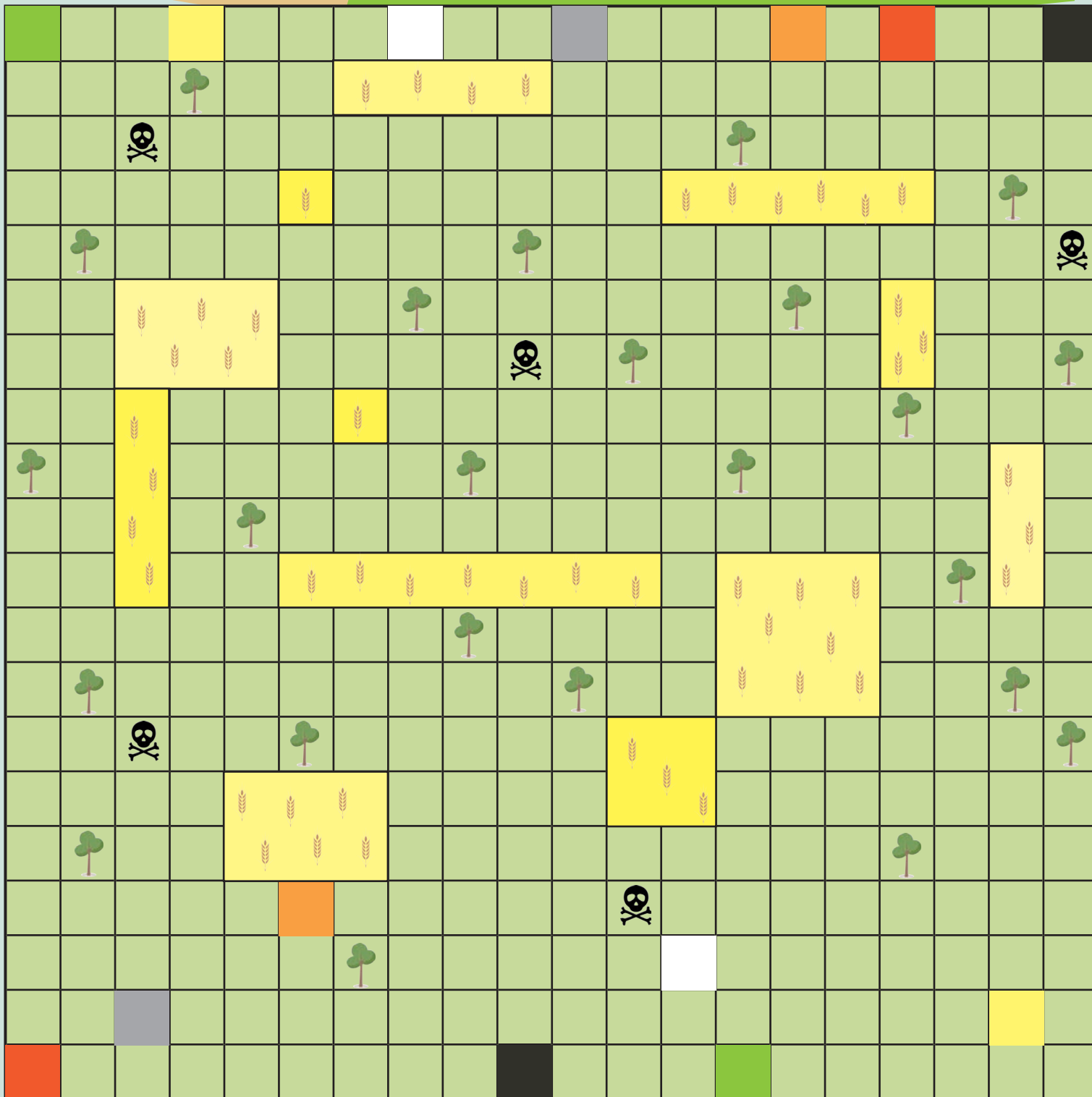
FA: a második dobásod után ismét te következsz

Egymást 3-féleképpen tudjátok segíteni:

1. Átadhatjátok a dobásokat a szomszédos mezőn állónak.
2. A dobást meg is lehet osztani: ha 1 vagy 2 lépéssel egy másik játékos mellé kerültök, a dobásból megmaradt lépéseket ő is lelépheti.
3. Ha bármelyik dobásotokkal fára léptek, az ismétlés lehetőségét átadhatjátok egy másik játékosnak.

A célba nem csak pontos dobással lehet beérni.

FIGYELEM! Legfeljebb 10 kör alatt célba kell érnetek!

Ebben a játékban csak együtt nyerhettek, és csak akkor, ha mindenki átért a túoldalra, méghozzá 10 KÖRBŐL.

HALÁLFEJ: a játék itt véget ér

Kedves Tagtársunk! Járt már az MME Bolt új online felületén?

Bár a bolt megújult, tagtársaink természetesen továbbra is 10%-os kedvezményben részesülnek (az akciós és a Madárbarát kert programmal kapcsolatos termékek kivételével).

FONTOS! Ahhoz, hogy a tagi kedvezményt érvényesíteni tudja, be kell lépnie az oldalra az alábbiak szerint (ezt kizárólag egyszer, az első bejelentkezésnél szükséges megtennie):

1. Amennyiben vásárolni kíván, menjen az mmebolt.hu weboldalra.
2. A jobb felső sarokban kattintson a „Belépés” menüpontra.
3. Az „E-mail-cím” mezőbe írja be azt az e-mail-címet, amellyel a tagsága is regisztrálva van (ehhez a tagnyilvantartas@mme.hu e-mail-címen tud segítséget kérni).
4. Fontos, hogy a „Jelszó” mezőbe ne írjon semmit, hanem az alatta lévő „Jelszó-émlékeztető” gombra kattintva kérjen egy új jelszót. Az új jelszót tartalmazó levél az e-mail-fiókjába fog megérkezni. Ha nem találja a levelet, érdemes megnéznie a „Promóciós” vagy „Levélszemét/Spam” mappákat is.
5. Az új jelszó birtokában lépjen vissza a bolti felület „Belépés” mezőjébe, majd írja be az e-mail-címét és az új jelszót.
6. Amennyiben szeretné, a jelszót természetesen később megváltoztathatja. A „Belépés” mező helyett, ha már be van jelentkezve, az „Üdvözljük” feliratra kattintva jut el a fiókjába, itt pedig a „Jelszócsere” gombra kattintva változtathatja meg a jelszavát.

Kérjük, amennyiben a fenti leírás alapján sem sikerül a belépés, és a termékeknél nem jelenik meg a tagi kedvezmény, vegye fel a kapcsolatot velünk az mmebolt@mme.hu e-mail-címen.

A megszokott kedvezményen túl az új, korszerű webbolt számos kényelmi szolgáltatást kínál, például megnézheti korábbi rendeléseit, vagy kérhet értesítést, ha egy termék épp nem elérhető. Ebben az esetben a rendszer azonnal értesítést küld az e-mail-címére, amint a termék újra raktáron lesz. Ha nem tud mindent egyszerre megvenni, amit szeretne, létrehozhatja a saját kívánságlistáját is, így nem kell újra kikeresnie az áhított termékeket a későbbiekben.

Reméljük, hogy az új bolti felületen Ön is könnyen megtalál mindent, ami a madárbarátok eszköztárából nem hiányozhat!

Mesterséges odúk

Teleszkópok és távcsövek

Ajándéktárgyak

A korlátozások idején az MME Boltban a személyes kiszolgálás szünetel, kizárólag a webbolton keresztül leadott rendeléseket tudjuk teljesíteni. A személyes átvétellel rendelt csomagokat kedd-szerda-csütörtöki napokon 10-16 óra között lehet átvenni, amennyiben erről írásos visszajelzést kapott.

További ajánlatokért keresse fel online áruházunkat

www.mmebolt.hu
06-20-969-7778

CL POCKET
TEGYE
ZSEBRE A
TERMÉSZETET

SEE THE UNSEEN

